

וברכה ויאמר כל הברכות בקוצר. ירד לטבול. כדי לקרות ק"ש. אם יכול לעלות. דמצותה קודם שתנץ החמה.

יתכסה במים. כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה.

ולא יתכסה במים הרעים. מים סרוחין דבעינן והיה מחניך קדוש.

עד שיתן לתוכן מים. בגמ' ²⁴² פריך כמה מיא רמי ואזיל, ומפרש לה בחסורי מיחסרה והכי קתני לא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים. וכמה ירחיק מהן. ממי רגלים.

גמ'. תנו רבנן היה עומד בתפלה. והא תניא לצדדין. ואין צריך להלך [עד שתהא] לאחריו. הא דאפשר. לילך לפניו עד שתהא לאחריו. הא דלא אפשר. כגון שיש נהר לפניו מסתלק לצדדין.

וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דאינו תוזר לראש אלא למקום שפסק, ואם גמר תפלתו אינו צריך לחזור. והביא ראיה מדקתני מהלך לפניו כדי שיזרקנה לאחריו ולא קאמר תפלתו תועבה כדאמ' בגמרא בסמוך בנמצאת צואה במקומו, ובודאי הפרש יש בין ראה צואה כנגדו ובין נמצאת במקומו, דבמקומו כיון דבעינן מחניך קדוש וליכא היה לו לבדוק, אבל כנגדו דליכא אלא משום ולא יראה בך ערות דבר וזה לא ראה אותה כשהתחיל לא פשע בכלום שלא הטריחו לבדוק כמלא עיניו, ואי משום לא יראה בך זה לא ראה עד עתה. ונכון הוא.

התפלל ומצא צואה במקומו. פי' תוך ד' אמות, דאי חוץ לד' אמות הא אמרינן לעיל דמסלקה לאחריו. הואיל וחטא. שהיה לו לבדוק דכתיב ²⁴³ והיה מחניך קדוש.

והאי דנקט האי לישנא משום דאינך מצרכי אפילו טבילה קאמר דבטלוה לההיא טבילה. וכן נמי משמע בירושלמי דאפילו בנתינת ט' קבין נהגו להקל, דגרסינן התם גבי מתני' דיום הכפורים אסור בתשמיש המטה ²³⁹ ברחיצה אסור לא כל שכן בתשמיש, פי' שהרי צריך הוא להתפלל ואסור לבעל קרי להתפלל בלא רחיצה, ושני במקום שאין טובלין. ואם איתא דלא אמרו אלא שאין טובלין אבל בט' קבין חייב אכתי איתא לקושיין ברחיצה אסור לא כל שכן בתשמיש, אלא שאין טובלין ואין נותנין אפי' ט' קבין קאמר, וכן נהגו בכל מקומותינו. ואם תאמר כיון דתקנת עזרא הות היכי אתי ר' יהודה בן בתירה ומבטל לה, והא אין ב"ד רשאי לבטל דברי חברו אלא אם כן גדול בחכמה ובמנין. וי"ל דאתא עזרא ולא קבלו מיניה אלא נהגו בה להקל ואתא ר' יהודה בן בתירה ואחזיק בידיהו וקראוהו על שמו. ומאי דשקלי וטרו רבנן בתראי בברייתא המרגיל היינו למאן דנהיג כתקנת עזרא אבל למאן דלא נהיג אינו צריך כלום.

מאן דאמר לנטילותא כרב חסדא וכו'. כבר פירשתיה פ' היה קורא ²⁴⁰ בס"ד.

איכא מאן דאמר וכו'. כדאיתא בהלכות. וכן כתב הרמב"ם ז"ל דלדברי תורה אין צריך כלום, ולתפלה יש נוהגין בט' קבין, וכן היה הוא נוהג כמו שכתב בתשובה ²⁴¹. ויש שאין נוהגין כלום וכן הוא מנהג מקומותינו.

[דף כ"ב ע"ב]

מתני'. היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי. ומיירי קודם שבטלוה לטבילותא אבל השתא הא אסיקנא לעיל דלא צריך כלום. לא יפסיק. תפלתו לגמרי. אלא (יפסיק) יקצר. כל ברכה

²³⁹ יומא רפ"ח. ²⁴⁰ ט"ו א' עמ' ע"ב-ע"ג. ²⁴¹ בסוף הק"ש כ' שנהגו לקרות בתורה ולקרות ק"ש והן בעלי קריין ובה' תפלה פ"ד כ' בה"ה שבטלה תקנת טבילה לתפלה ובה"ו כ' מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בע"ק מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום הכון, וענין ט"ק לא הזכיר כלל בספרו. ורק בפהמ"ש סופ"ג דמקואות כ' שכבר באר בברכות דחולה המרגיל ובריא לאנסו דיו בט"ק. ובאגרתו לר' פנחס בר' משולם הדיין (בקובץ תשרי) דפ' ליפסיא סי' ק"מ) כ' שדת משה רבינו שאין ד"ת מקב"ט ושבע"ק מותר להכנס בבהכ"נ ולקרות בס"ת אבל להתפלל הדבר תלוי במנהג, כל ישראל שבין הישמעאלים נהגו לרחוץ וכל ישראל שבין הערלים לא נהגו לרחוץ. ואתם אל תשנו וכו' וזה העני שא' עלי שאיני רוחץ מקרי שקר הוא, מעידין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת אלא מחולי ואיך אשנה מנהג אבותי וכו' עכ"ל. ולא מצאתי בשום מקום שהי' נוהג בט"ק. ²⁴² כ"ה ב'. ²⁴³ דברים כ"ג ט"ו.

אין תפלתו תפלה. דכתיב זבח רשעים תועבה. ויש בהני מעוות לא יוכל לתקן ואינו חוזר ומתפלל²⁴⁴. והרי"ף והרמב"ם ז"ל²⁴⁵ פירשו שצריך לחזור ולהתפלל, והכי מסתבר. וכתב הרשב"א ז"ל דאפשר שלא אמרו דהוי תפלתו תועבה אלא במקום שדרכן להניח שם לעתים גרף של רעי משום דאז נקרא פושע כשלא בדק וכיון שחטא תפלתו תועבה, אבל במקום שנמצאת שם באקראי בעלמא כמתפלל בבית הכנסת או בבית המדרש, אי נמי בבית במקום שאין דרכן בכך, אין זה פושע ואין תפלתו תועבה, ואין כן דעת התוספות ז"ל²⁴⁶.

[אוצר החכמה]

היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו וכו'. מדלא קתני ומרחיק עד שיזרקם לאחריו ד' אמות כדקתני בראה צואה כנגדו משמע שאינו צריך להרחיק כלל. וטעמא דמלתא משום דבצואה בעינן מחניך קדוש ובמי רגלים לא שלא אסרה תורה אלא כנגד עמוד ומשום לא יראה כן ערות דבר וכדאי לקמן²⁴⁷ ורבנן הוא דאצריך להרחיק, ודוקא אם לא התחיל אבל בעומד בתפלה לא הצריכוהו להרחיק נמי ואפשר נמי שכיון שאין צריך להרחיק אסור לפסוק כדי להרחיק, וכן דעת הרשב"א ז"ל. ויש מפרשים²⁴⁸ ממתין עד שיכלו המים, שיכלו המים מן הקרקע כדי שלא יהא טופח וכדאמרין לקמן²⁴⁹, הא אם לא כלו צריך להרחיק ד' אמות.

להיכן הוא חוזר רב חסדא ורב המנונא. מפרשין בגמ' דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כלה חוזר לראש. ומדאמרין הכי אלמא פשיטא לן דהכי הלכתא, ואין צריך לומר בכה"ג דאיכא למימר דגברא דחייא הוא אלא אפילו בעלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. וכן פסק רב האי גאון ז"ל כמו שכתוב בהלכות. ודוקא בתפלה אבל בק"ש בהלל ובמגלה אפילו שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר אלא למקום שפסק²⁵⁰. והכי איכא למשמע ממתניתין דהיה

קורא²⁵¹ דתנן התם היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא, ומשמע לכאורה דאפילו הפסיק בין פרשה לפרשה שיעור כדי שיקרא את כלה ואת ברכותיה יצא, דהא בקורא להגיה אוקימ' לההיא מתניתין בגמרא וטובא איכא בין פרשה לפרשה ואפילו הכי יצא. והכי נמי משמע התם בגמ'²⁵² בההיא דהוה קרי פסוק ראשון ושונה לתלמידיו ולאחר מיכן חוזר [וגומרה] כדעת ר' שמעון ברבי. ומיהו פלוגתא היא פ' בתרא דראש השנה²⁵³ גבי שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום (יצא) דאמר ר' יוחנן יצא ואקשינן עליה והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגלה אם שהה כדי שיגמור את כלה חוזר לראש, ופרקינן הא דידיה והא דרביה, ואקשינן תו ודידיה לא והא ר' אבהו הוה שקיל ואזיל בתריה דר' יוחנן והוה קרי ק"ש כי מטא מבואות המטונפות פסק בתר דחלף אמר ליה מהו לגומרה אמר ליה אם שהית כדי לגמור את כלה חוזר לראש, ופרקינן דהכי קאמר ליה לדידי לא ס"ל, כלומר לא סבירא לי במהלך במבואות המטונפות שצריך לפסוק, אלא אתה שפסקת להחמיר גם בזה החמיר וחוזר לראש. וקימא לן כר' יוחנן כמו שפסק שם הרי"ף ז"ל²⁵⁴.

ובירושלמי²⁵⁵ גרסינן ר' מונא אומר בשם ר' יהודה שאמר משום ר' יוסה הגלילי הפסיק בה כדי לגמור את כלה לא יצא ידי חובתו, ר' בא ר' ירמיה בשם רב הלכה כר' מונא שאמר משום ר' יודה שאמר משום ר' יוסה הגלילי, ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק אף בהלל ובקריית המגלה כך, אבא בר רב הונא ורב חסדא הוו יתבין אמרין בתקיעות כן, סלקן לבית רב ושמעין רב הונא בשם רב אפי' שמען כל היום עד ט' שעות יצא, אמר ר' זעירא עד דאנא תמן אצרכת לי וכד סלקית להכא שמעית ר' יסה בשם ר' יוחנן אפי' שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר וכו', ר' בין בר' בון בר חייא

244 כ"כ תוד"ה אע"פ. 245 הל' תפלה פ"ד ה"ט. 246 ראה לקמן בספרנו כ"ה א' (עמ' קי"ט) ד"ה א"ר יהודה. 247 כ"ה א'. 248 ר"י מלוניל בפ"י הב' וה"ר יוסף בתוס'. 249 שם. 250 ע"כ מהרשב"א בסוגיין ומכאן עסה"ד הוא לשון הרשב"א ברפ"ב. 251 י"ג א'. 252 י"ג ב'. 253 ל"ד ב'. 254 בסי' תתקנ"ט. וכו' פסקה לקמו בפרקיו. 255 רפ"ב.

ופסק גאון ז"ל וכן הרי"ף ז"ל כמאן דאמר גברא חזיא הוא ואם לא שהה כדי לגמור את כלה אינו חוזר לראש. נמצא פסקן של דברים לפי שטתן של רבינו האיי והרי"ף ז"ל דבתפלה החמורה אפילו בגברא חזיא אם שהה כדי לגמור את כלה חוזר לראש ואם לא שהה כדי לגמור את כלה אינו חוזר לראש [ובשאר מילי וגברא חזיא אפילו שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש, ובגברא דחויא אפילו] (ו) אם לא שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש בתפלה ובשאר מילי חוזר למקום שפסק, אלא שבמבואות המטונפות כיון דלא חזו למקרי בהו כלל אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש כדמוכחא ההיא דר' אבהו כפשטה.

והראב"ד ז"ל יש לו שטה אחרת שהוא פוסק דגברא דחייא הוא, ולא שנא תפלה לא שנא ק"ש והלל ומגלה כל שפסק מחמת דיחוי אם שהה כדי לגמור את כלה חוזר לראש, מיהא דהכא ומההיא דר' אבהו דמבואות המטונפות כדלקמן²⁶⁰. ואם לא שהה כדי לגמור את כלה בתפלה חוזר לראש כמאן דאמר גברא דחויא הוא ובשאר מילי אינו חוזר אלא למקום שפסק כההיא דר' אבהו דלקמן בגמ'. ואם לא פסק מחמת דיחוי לא שנא תפלה (והדר) ולא שנא ק"ש והלל ומגלה אפילו שהה אינו חוזר לראש, מדאמר ר' יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ואקשינן עליה מדר' אבהו דפסק ק"ש במבואות המטונפות ואסיקנא דה"ק ליה ר' יוחנן לדידי לא סבירא לי למפסק משום המבואות המטונפות אלא מניח ידו על פיו וקורא וכיון דאינו צריך לפסוק ליכא דיחוי וכל דליכא דיחוי אפי' שהה אינו חוזר לראש אלא לדיוך דסבירא לך דאסור ואיכא דיחוי אם שהית חוזר לראש, דאלמא הפרש יש בשאר מקומות [נמי] בין גברא חזיא לגברא דחייא. וכן נמי כתבו בתוספות. והא דאמרין בגמרא אם שהה כדי לגמור את כלה כ"ע לא פליגי דחוזר לראש לאו למימרא דהכין הלכתא אלא משום דלא מצי למימר דכ"ע

בעי כגון ק"ש וברכותיה, היא ולא ברכותיה ברכותיה ולא היא וכו', בקורה משערין או בכל אדם משערין, אמר ר' מתניא לא מסתברא בקורה, ר' אלעזר סליק מבקרא לר' שמעון בר אבא אמר ליה כגון דאנא תשיש ואנא קרי שמע ומתנמנמנ נפיק אנא ידי חובתי, אמר אין. ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא כגון דר' אלעזר ידע דר' שמעון בר אבא מדקדק במצותיה (היכן) [סגין] הורי ליה או כגון דהוא תשיש הורי ליה אמר ליה בפירוש פליגין, דר' אלעזר אמר יצא ור' יוחנן אמר לא יצא, מה פליגין בק"ש מפני שהיא עשויה פרקים פרקים אבל בהלל וקרית מגלה אוף ר' אלעזר מודי. ע"כ גרסא ירושלמית. ולמדנו ממנה דלמ"ד דחוזר לראש²⁵⁶ ובקורא משערין ולא בכל אדם, ונפקא מינה לדיוך במאי דפסקי רבוותא ז"ל דבתפלה חוזר לראש דבקורא משערין. ומיהו מאי דאמרין בירושלמי דכולי עלמא מודו במגלה ובהלל לא קימא לן הכי אלא שהה בהן כדי לגמור את כלה יצא, דהא אידחיה מהלכתא הא דר' מונא דאמר בפרק הקורא את המגלה²⁵⁷ שאם שהה כדי לגמור את כלה לא יצא ואמרין התם דיצא, ואגמרא דילן סמכינן כיון דפליג עליה דירושלמי בהא, ואף בסבריה דר' יוחנן פליגי דבגמרא דילן אית ליה לר' יוחנן דבק"ש יצא ובירושלמי סבירא ליה דלא יצא.

חד אמר חוזר לראש. מפרש בגמרא²⁵⁸ משום דסבירא ליה דגברא דחייא הוא, ופרש"י ז"ל דכשהתחיל להתפלל והיה צריך לנקביו דחוי הוא מלהתפלל הילכך מה שהתפלל אינה תפלה וחוזר לראש אע"פ שלא שהה (כס) [כדי] לגמור את כלה.

וחד אמר למקום שפסק.²⁵⁹ דסבירא ליה דגברא חזיא הוא דקודם שתיתת המים גברא חזיא הוא. [ובתוספות פירשו גברא דחויא בשעת שתיתת המים, גברא חזיא הוא אפילו באותה שעה] דלא אסרה תורה אלא כנגד העמוד אלא דרבנן הוא דאחמור שלא להתפלל בשעה שהמים שותתין.

²⁵⁶ כנראה יש כאן דילוג המעתיק. ²⁵⁷ מגילה י"ח ב'. ²⁵⁸ כ"ג א'. ²⁵⁹ כה"ד מלשון הרשב"א, ועפ"י השלמתי לקמן את השמטות המעתיק. [וגם ברשב"א יש דילוג - בדברי הראב"ד - ב' שורות מחמת דמיון התיבות, ויש להשלימו כבספרנו וכו"ה בנדמ"ח מכ"י]. ²⁶⁰ כ"ד ב'.

ולהתפלל ומשום הכון לקראת וכו' לא היה צריך לחזור ולהתפלל.

שמור רגלך. נקביך שבין רגלך, כמו להסך את רגליו²⁶⁴.

שמור נקביך. שלא תפיח בשעה שאתה עומד בתפלה.

בקרנא דאומנא. כלי הוא שמקבלין בו דם הקזה.

אבעיא להו מהו שיכנס אדם וכו' לבית הכסא קבוע. הכי גריס רש"י ז"ל וכן היה בספרים ובהלכות הרי"ף ז"ל, ופי' בית הכסא קבוע שכבר יש שם צואה, וכל בתי כסאות שבתלמוד על פני השדה הן בלא חפירה²⁶⁵. והראב"ד ז"ל כתב דגרסא משובשת היא, דהא אמרינן לקמן דבבית הכסא קבוע צריך לחלצן ברחוק ד' אמות, והיכי אפשר דאיבעיא להו ליכנס בתוכו ורבינא היכי שרי, אלא בית הכסא עראי גרסינן. ואין צורך למחוק הספרים דההיא דלקמן מיירי בנכנס לגדולים דכיון דאיכא תרתי דהוי בית הכסא קבוע ונכנס ליפנות איכא למיחש והילכך חולץ ברחוק ד' אמות, אבל בשנכנס להשתין מים אפי' בבית הכסא קבוע אפשר דאינו חולץ, והיינו דקא מיבעיא להו והיינו דשרי רבינא. ואפילו בשל עראי כל שנכנס לגדולים ונעשה על ידו קבוע כשהוא מניחן צריך להרחיק ד' אמות, דכל קבוע ולגדולים בין שהיה קבוע מעקרא בין שנעשה עכשו קבוע גזרו עליו בין בחליצה בין בהנחה ובעי הרחקה ד' אמות.

מי חיישינן שמא יפנה בהן. גדולים. ואית דגרסי²⁶⁶ שמא יפיח בהן, כלומר שאפי' לא יפנה בהן איכא למיחש להפחה בעודו משתין, ואמרינן בשבת²⁶⁷ דתפלין צריכין גוף נקי שלא ישן בהן ולא יפיח בהן, והיכא (ב) שהן בראשו עסיקין. ואסיק דאסור.

הנכנס לבית הכסא חולץ תפלו וכו'. ואמרינן

לא שהה כדי לגמור את כלה אינו חוזר לראש ובדשהה קא מיפלגי, דאי הוה משני הכי הוה לן למימר דלכולי עלמא [גברא חזיא הוה ולא בעינן למימר הכין, אבל אי הוה מצי למימר] הכי טפי הוה משני דלכ"ע לא שהה חוזר (לראש) למקום שפסק ובשהה פליגי דאפי' בשהה אינו חוזר [לראש] לחד מיניהו.

גרסינן בפ' בני העיר²⁶¹ תני תנא וכו' דתנן כמה ירחיק. אדם המתפלל.

קדשתינהו לכלהו שבילי דנהרדעא. כלומר בכל מקום דאדם מתפלל יהו ד' אמות קדושות ואין לך שביל בנהרדעא שלא התפללו בו בני אדם ויהא אסור להשתין בהן. תני ישהה. כדפריש בהלכות.

בשלמא דעקרא משתין ורוצה להתפלל. שהוא משום ניצוצות דעדיין יוצאות ניצוצות כדי הילוך ד' אמות אלא המתפלל מאי טעמא הדר ישהה. וא"ת²⁶² וכיון שצריך להרחיק מהן ד' אמות אמאי צריך לאשמועין שצריך לשהות ד' אמות קודם שיתפלל משום ניצוצות, פשיטא שהרי כשהרחיק ד' אמות קודם שיתפלל הרי שהה שיעור ד' אמות. ואיכא למימר דאיצטריך למימר הכי למאן דאשתין בבור או בנהר או בכלי וסלקו דהרחקה לא צריך ומשום ניצוצות צריך לשהות.

[דף כ"ג ע"א]

תנו רבנן היה צריך לנקביו וכו' שאינו יכול לשהות את עצמו. לצאת לנקביו.

ועד כמה. יוכל לשהות את עצמו ויהא מותר להתפלל.

הנצרך לנקביו. נראה לי²⁶³ דאפי' ביכול להעמיד את עצמו עד פרסה מיתניא, דאי בשאינו יכול הא אמרינן דתפלתו תועבה וצריך לחזור

261 מגילה כ"ז ב'. 262 עסה"ד מהרשב"א במגילה כ"ז ב' ד"ה בשלמא. 263 נחלקו בזה מפרשי הרי"ף והפוס' שהובאו בב"י וש"ע סי' צ"ב. 264 ש"א כ"ד ד'. 265 ע"כ מרש"י ומכאן עסה"ד מהרשב"א. 266 בגמ' ורי"ף דידן אי' לתרי לישני, ועיין דק"ס שהרבה ראשונים ל"ג לה בגמ'. ותר"י ורא"ה והרשב"ץ ל"ג לה ברי"ף, ועיין דק"ס שכ"ה ברי"ף כת"י. ועיין מעי"ט שפי' סוגיין לגי' זו. ויש לתלות מחלוקת הגירסאות כאן בחילוק הגי' דלעיל בסמוך, ואכמ"ל. 267 מ"ט א'.

רצועת תפלה של יד רצועה קטנה מאד בסוף²⁶⁹
ראשה ונראה כמין יו"ד.

ביום. כשהוא חולצן בבית הכסא.

בלילה. כשהוא חולצן על מנת להצניען עד
הבקר.

²⁷⁰עושה להן (בית) [כיס] טפח. דחללו טפח
דחשוב כלי אהל להפסיק בינן לקרקע.

לא שאנו. דבעי טפח. אלא בכלי שהוא כליין.
כיס העשוי לצרכן, דכליין קרוב להיות בטל
אצלן הלכך בעינן דבר הנכר שיהא חוצץ
בפניהן.

אפילו פחות מטפח. מפ' טעמא בגמרא שהרי
פכין קטנים מצילין באהל המת בהיקף צמיד
פתיל ואע"ג דלא הוי טפח חייצי.

²⁷¹ואי קשיא וכלי שהוא כליין כי איכא טפח
אמאי חייץ והא כגופן דמי וכדתניא בשלהי
פרקין²⁷² בית שיש בו ספר תורה ותפלין אסור
בתשמיש המטה עד שיוציאם או עד שיניחם
כלי בתוך כלי, ואמר אביי לא אמרן אלא בכלי
שאנו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה
מאני כחד מנא דמי. והא ודאי לא קשיא דכלי
אחד מיהא הוי, והיינו דאמר רבא גלימא עלוי
קומטרא ככלי בתוך כלי דמי דאלמא קומטרא
מהני ככלי אחד ולא בעינן אלא כלי אחד בלחוד.
אלא אי קשיא הא קשיא דאדרבא אפילו כלי
שהוא כליין אמאי אינו מציל ואפילו בפחות
מטפח, דמי גרע כליין מעורן שהוא מחובר
עליהן ומהודק ואי לאו משום שי"ן דכתיב בהו
מציל, דהא פ' אשה יוצאה²⁷³ גמ' לא יצא האיש
בסנדל המסומר איבעיא לן קמיעין יש בהן

בגמ' דה"מ לבית הכסא קבוע אבל לבית הכסא
עראי נכנס וחולץ ונפנה לאלתר ותפלין בידו
וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן לפי
שעשאו קבוע. וקשיא לרשב"א ז"ל היכי נפנה
לאלתר והא בעינן והיה מחניך קדוש וליכא
בשעה שהוא נפנה. ונראה לי דמשום והיה
מחניך קדוש אינו אסור אלא שלא לומר דברים
של קדש בבית הכסא ורבנן הוא דאחמור להניח
שם תפלין, ובבית הכסא עראי, כיון שאין שם
צואה בשעה שהתחיל ליפנות וכשהכניסן שם
בהיתר הכניסן שם, לא הזיקוהו להרחיק ד'
אמות אלא אחר שיוצא שכבר נעשה קבוע.

¹²³⁴⁵⁶⁷אחי"ן

ברחוק ד' אמות ונכנס. ואוחז תפלין בידו אלא
שצריך לחלצן ברחוק ד' אמות שבזמן שהן
בראשו הן בגלוי וגנאי הדבר.

^{אוצר החכמה}

²⁶⁸בחורין הסמוכין לבית הכסא. אע"פ שאין
שם עוברי דרכים משום עכברים.

בחורין הסמוכין לרשות הרבים. חורי כותלי
מחיצות השדה שאין עכברים מצויין במקום
הילוך בני אדם.

שלא יטלו אותן עוברי דרכים. והוא לא יראה
אותם שהרי הוא נכנס לאחורי הגדר ליפנות.

גוללן. ברצועות שלהן.

בימינו. שלא בבגדו כדי שלא יפלו אבל לא
בשמאלו שהרי יש לו לקנח בשמאל.

שלא תהא רצועה. שיש בה קדושה שהרי (יש)
[בהן] הוא קושרן ובקשר נראה בעשייתו כמין
דל"ת על שם אחת מאותיות שדי והשי"ן עשויה
בכותלי הקציצה החיצונה והיו"ד עשויה בראש

268 ה"ג בגמ' דידן: רע"א אוחזן וכו' בבגדו ובידו ונכנס ומניחן בחורין הסמוכין לבה"כ ולא יניחם בחורין הסמוכין לרה"ר, וכו'. וכו' דק"ס דבכת"י וברי"ף ורא"ש ובעה"ט ופסקי רי"ד ובדפוסים ראשונים ל"ג לתיבות "ומניחם בחורין הסמוכין לבה"כ" ונוספו בדפוס קראקא עפ"י הגהת מהרש"ל בח"ש דפוס ראשון שכ': "ובידו ונכנס ומניחן בחורין הסמוכין לבה"כ כצ"ל ונ"ב הכי גרסין". ואין הבנה לגי' זו וכבר הקשו כל המפרשים דסותר א"ע דאמר אוחזן בידו ונכנס והדר קאמר ומניחן בחורין ולא זכינן לירד לסוף דעת מהרש"ל בזה. עכ"ד הדק"ס. ועתה זכינן להבין מתוכן פירושו של הרשב"ץ בדיבור זה דהוה גריס ברי"ף, וכנראה גם בגמ': "ובידו ונכנס ולא יניחם בחורין הסמוכין לבה"כ ולא יניחם בחורין הסמוכין לרה"ר" וכו'. ואולי כך היתה גם גירסת מהרש"ל, אלא שנפלה ט"ס בדבריו והטעתה את המדפיסים, ונדחקו ליישבה הפנ"י והצל"ח והגהות מלא הרועים. 269 ברש"י אי' כפוף. 270 מכאן עד סוף העמוד מובא בתשב"ץ ח"ג סי' כ"ו, וז"ל שם: "והנני כותב לך מה שכתבתי בזה בפירוש הלכות ברכות שעשיתי זה לו שלשים שנה או קרוב, וזהו שכתבתי בפרק מי שמתו: בלילה עושה להן... ומשום הכי צריך טפח, כך נראה לי. כל זה העתקתי מלשונו פרישתי". 271 קטע זה מהרשב"א. 272 כ"ה סע"ב. 273 שבת ס"א ב'.

הרבה גדולים. ויש מספקין בדבר משום דאשכחו בשאלתות פ' שלח לך שאסור לנהוג מנהג בזיון בציצית. והא לא קשיא מידי דאע"ג דמנהג בזיון מיהא אסיר בשעת מצותן אבל מ"מ לית בהו משום קדושה לאסור כניסתן לבית הכסא, כנ"ל.

תנו רבנן לא יאחו אדם תפלין בידו וכו'. לפי שאין דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לבו טרוד עליהם שלא יפלו מידו ומזרועו.

ולא ישן בהן. שמא יפיח בהן²⁷⁷. לא שינת קבע ולא שינת עראי. מוכח²⁷⁸ פרק הישן²⁷⁹ דדוקא כשהן בידו משום דחיישינן שמא יפלו מידו אבל אם הם בראשו שינת קבע אסור שינת עראי מותר, ואמרין התם דשינת עראי הינו הילוך ק' אמה. והרי"ף ז"ל לא פי' זה. ונותנין טעם לדבריו דאדרבי ינאי סמכינן דאמר²⁸⁰ תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכדפירשו אביי ורבא שלא יישן בהן ושלא יפיח בהם ולא שם חילוק בין שינת קבע לשינת עראי, והראב"ד ז"ל הוסיף עוד לומר שאין אנו בקיאים עכשו לשער הילוך מאה אמה לשינת עראי הילוך אין להתיר שינה כלל אפילו כשהן בראשו וכל שכן כשהן בידו, ומשום הכי כתב בריתא זאת סתם שהיא אוסרת הכל. ועוד דהתם משמע דאין קבע לשינה והעראי הוא קבע הילוך כל שינה אסירא אלא אם כן מניח ראשו בין ברכיו. עוד מוכח התם דאי פריס סודרא עליהו ישן בהן בין קבע בין עראי, וכבר יצא ידי חובתו הרי"ף ז"ל מזו שהרי כתב לקמן מניחין בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן שמא מתוך שנתו יניח ראשו עליהן כדלקמן.

אמר שמואל סכין וקערה וכו' הרי אלו כיוצא בהן. לענין תפלה שדואג עליהן שלא יפול הסכין ויזיקהו והקערה תשפך והמעוות יאבדו והכר יטנף. ובפ' לולב הגזול²⁸¹ אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא מצלי ביה, כלומר מתפלל היה ולולבו בידו וכדאמרין התם שכן היה

משום קדושה או דילמא אין בהן משום קדושה, ואמרין למאי ואוקימנא ליכנס בהן לבית הכסא, ואיתי למפשטה מדתנן ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ודיקינן הא מן המומחה נפיק ואי אמרת יש בהן משום קדושה זמנין דאצטרך לבית הכסא ואיתי לאיתויי ד' אמות ברשות הרבים ואוקימ' במחופה עור, תו אקשינן והרי תפלין דמחופות עור ותניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפלו ברחוק ד' אמות ונכנס, ופריק התם משום שי"ן דאמר אביי שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני. אלמא אי לא שי"ן עור מציל.

ונראה לי דלא קשי כלל דודאי לענין קדושתן של תפלין להכניסן לבית הכסא סגי חפוי עור אי לאו משום שי"ן, דכל שהן מחופין אפילו בחיפוי מהודק הרי הן בקדושתן, והכא הא דבעינן כלי לאו משום קדושה הוא דלאו בבית הכסא איירי, דהא בלילה הוא דמצריכי כלי ובביתו משום כבוד שלא יהיו בזלזול על גבי קרקע, וכן מוכיח פרש"י ז"ל, והתם בעי כלי ואם אינו כליין סגי כל דהו דכיון שאינו כליין לא בטיל לגבי תפלין וכיון דכלי הוא הוי דבר חשוב להניח שם התפלין דרך כבודן, ואי הוי כליין דכיון דבטילי קצת לגבי תפלין וגם הכלי יש לו קדושה אי לא הוי כלי טפח הוו להו מוטלין בבזיון ומשום הכי צריך טפח, כך נראה ל²⁷⁴.

[דף כ"ג ע"ב]

ואמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן וכו' הואיל ושרו רבנן לא נטרט. כך היא גרסת ההלכות, ופי' לא אטרט תלמידי לשמרן²⁷⁵. ובספרים גורסין וכן גריס רש"י ז"ל הואיל ושרו רבנן לינטרן, ופי' הואיל והתירום חכמים לאוחזן בידו משום שמירתן אכניסם עמי וישמרני מן המזיקים. ומכאן נראה לי ראייה שמותר להכנס בבית הכסא בטלית מצויצת, דודאי ר' יוחנן לא הוה פטר נפשיה מציצית²⁷⁶, וכן נוהגין

274 וכן תי' הפ"י. וכי בהגהות הר"י בכרך שהרשב"א לא פי' הסוגיא כרש"י אלא כה"ג שהביאו תר"י וכהרמב"ם ומשנה"ה שפיר קשיא ליה. 275 כ"כ ר"י מלוניל. 276 כ"פ רמב"ם וטושו"ע סי' כ"א, אבל לא הביאו הרא"י מכאן. ל' השאלתות הובא בטור שם. 277 ר' גלה"ש והגהות הגר"א ורש"ש. 278 כה"ד מהר"ן פ"ב דסוכה. 279 סוכה כ"ו א'. 280 שבת מ"ט א'. 281 סוכה מ"א ב'.

מנהגן של אנשי ירושלים, ואותבין עליה מבריינת דהכא ופריק התם לאו מצוה נינהו וטריד הכא מצוה היא ולא טריד.

ואע"ג דשרו רבנן וכו'. בית הכסא קבוע היינו לגדולים וליכא ניצוצות שהרי מיושב הוא נפנה וניצוצות נתזין למרחוק, בית הכסא עראי לקטנים ואיכא ניצוצות הנתזין על גבי רגליו, ואמרין במסכת יומא²⁸² מצוה לשפשף שאסור לו לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו שמא יראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזירים, הלכך אי אפשר לאחוז תפלין על ידו דגנאי הוא לאחוז דבר קדושה בידו. והרמב"ם ז"ל²⁸³ פירש בית הכסא קבוע חפירה והמים יורדין שם ואין ניצוצות שם ובית הכסא עראי אין שם חפירה וניצוצות נתזין על רגליו אלא אם כן עומד במקום גבוה או הוא (או) עפר תיחנות.

[אוצר החכמה]

גרסינן בפ' המקביל²⁸⁴ וכו' מפשילו לאחריו. דכיון שאינו כבד כל כך יכול לכוין בתפלתו.

באי זה משוי אמרו. שהן רוצצות ואסור. במשוי של ארבעת קבין. אבל בבציר [מ]הכי לא.

הרי זה לא יסלקם לצדדין. שגנאי הוא שישא במקום אחד דבר קדושה ודבר מאוס²⁸⁵.

גרסינן בגמרא תני חדא כשהוא נפנה מגלה מאחריו טפח ולפניו טפחיים, ותניא אידך מאחריו טפח ולפניו ולא כלום, ואוקימנא אידי ואידי לגדולים ולא קשיא הא באיש הא באשה. ופי' רש"י ז"ל דבאיש טפח לאחריו וטפחים לפניו לפי שאי אפשר לגדולים בלא קטנים שמתוך שהוא דוחק עצמו לגדולים בא לידי קטנים צריך טפחיים לפניו כדי שיהא נתז למרחוק, ובאשה לפניו ולא כלום. ואחרים²⁸⁶ פירשו בהפך, דאיש לפניו ולא כלום ואשה לפניו טפחיים ולאחריהם אחד זה ואחד זה

טפח, וכן מוכח בירושלמי דאמרין התם שכן האיש מפשיל לאחריו ומטיל מים, ופי' מפנה ערותו לאחריו ואין צריך להתגלות לפניו משום צניעות. ואין זה נח לי כלל דאשה מאי טעמא טפחיים לפניו תסגי ליה טפח בלאחריה, ופרש"י ז"ל נראה יותר נכון.

אמר ר' יצחק הנכנס לסעודת קבע וכו' חולץ תפליו. שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפליו.

וכן הדור לו. שיהיו מזומנין לו ויחזור ויניחם. ולי נראה שיראה כזריו במצות ויתהדר בפני הבריות.

²⁸⁷ וכתב רבינו אפרים ז"ל²⁸⁸ דמדאמר עד זמן ברכה ולא אמר לאחר ברכה ש"מ דקודם ברכה מניחן בראשו וש"מ דמסלק הטבלא והן עליה ונוטל ידיו ומניחן בברכותיהן ואחר כך מברך ברכת המזון ואין לחוש לתכף לנטילת ידים ברכה²⁸⁹ דמצותן עדיפא.

אמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיע' ²⁹⁰ ביה תפלין וכו'. דכיון דאזמניה לצור בו תפלין וצר בו תפלין שוב אסור לצור בו מעות מאחר שהוקצה לכך, ואפילו בשעה שאין בו תפלין דתשמיש קדושה הוא.

אזמניה. לאו מילתא היא.

צר ביה ולא אזמניה. לא הוקצה לכך. שרי למיצר ביה זוזי. לא עם התפלין אלא בשני קשרים זה אצל זה.

וליתא לדאביי דאמר הזמנה מלתא היא. כדאיתא בהלכות. ונראה לי דאזמניה וצר ביה אי בעדנא דאזמניה אזמניה על תנאי שיוכל לצור בו מעות מותר, והכי מוכח בירושלמי דמגלה²⁹¹.

האורג בגד למת. לעשות לו תכריכין.

אסור²⁹². דקימא לן דכל כלים שייחדום למת

282 ל' א'. 283 עיין מכתם שכן משמע בהל' תפלין פ"ד הי"ח, והוא עפ"י פי' רה"ג שבתר"י ופיר"ח שבראבי"ה סי' ס"ט וערוך ע' בית כסא. הפי' הראשון הוא כשי' רש"י. ועתר"י ורא"ש. 284 ב"מ ק"ה ב'. 285 כ"כ ר"י מלוניל. 286 בעל המאור וההשלמה עפ"י הירושלמי. וליתא בירושלמי דידן. 287 מכאן עסה"ד מן המכתם. 288 הביאו העיטור הל' תפלין סוף ח"ו והמאירי במגן אבות בסוף הענין הראשון ובשם גאוני ספרד בבית הבחירה בסוגיין. וכ"פ הרמב"ם שם הט"ז. 289 לקמן מ"ב א'. 290 צ"ל למיצר. 291 ר"פ בני העיר, הובא שם ברא"ש סי' י"ב, דמהני תנאי בארון הקודש להשתמש בו גם חול. וכ"פ בשו"ע סי' מ"ב. 292 דיבור זה ושלאחריו ל' ר"י מלוניל.

ונגעו (בהם) [בו] אסורין בהנאה דילפינן שם שם מעגלה ערופה, דכתיב במת²⁹³ ותמת שם מרים וכתוב בעגלה ערופה²⁹⁴ אשר ערפו שם, מה עגלה ערופה אסורה בהנאה דהא כתיב^{אסור החכמה} בה כפרה כקדשים דכתיב²⁹⁵ כפר לעמך ישראל אף מת אסור בהנאה, וסבירא ליה לאביי דאפילו ב(לא) הזמנה לבדה בלא נגיעה שחישב לעשות מהן תכריכין למת אסור.

ורבא אמר מותר. דעד שיכרוך בו המת אינן אסורין בהנאה. וכמו כן לכל דבר שבקדושה כגון [סודר של] תפלין דלדעת אביי אסור להשתמש בו דבר חול ולרבא מותר עד שיזמינן ויעשה בהם מעשה ויניח התפלין בתוכן.

יע"ל קג"ם. סימני הלכות שנחלקו בהם אביי ורבא והלכה כאביי. י' יאוש שלא מדעת פ' אלו מציאות²⁹⁶. ע' עד זומם למפרע הוא נפסל פ' זה בורר²⁹⁷. ל' לחי העומד מאיליו פ"ק דעירובין²⁹⁸, ור"ת ז"ל פ"י²⁹⁹ ימי לידה שאינה רואה בהן בנדה³⁰⁰ ואין כן דעת הגאונים ז"ל³⁰¹. ק' קדושין שאין מסורין לביאה בקדושין³⁰². ג' גלויי דעתא בגטא בגטין³⁰³. מ' משומד אוכל נבלות לתיאבון פ' זה בורר³⁰⁴.

[דף כ"ד ע"א]

בעא מיניה רב יוסף וכו' מהו שיניח תפלו תחת מראשותיו. כלילה כשהוא ישן.

נטורינהו טפי עדיף. מבזיוניהו.

בין כר וכסת שלא כנגד ראשו. משום ביזיון. והאי³⁰⁵ שמירה שמירת העכברים וחולדות היא לפי שהם קטנים ויוכלו לגררן למקום אחר, מה שאין כן בספר תורה, לפיכך צריך שיעשה מחיצה עשרה כדלקמן.

יום טבילה הוה. י"מ³⁰⁶ שטבל במ' סאה לקרויו

כאותו יום והכי אשכחן לעיל בפרקין³⁰⁷ לרבא דס"ל דבעל קרי צריך טבילה. ורש"י ז"ל פירש שטבלה אשתו באותה לילה דהוה ליה ליל תשמיש משום מצות עונה. וכן נראה מלשון ההלכות דכתיב בהו והוה ידענא דההוא יומא יום טבילה הוה, דמשמע דבטבילת אשתו דרגילה למטבל בצנעה אמר דאלו בטבילת קריו כולי עלמא ידעי לה לההיא טבילה נמי דמה לו להצניע עצמו באותה טבילה.

ולאגמורן הלכה למעשה. כשמואל דאמר אפילו אשתו עמו. הוא דבעא^{אסור החכמה} מה שצוני להביאם לו אינו אלא ללמדני לעשות כשמואל דאמר ואפילו אשתו עמו.

שנים שהיו ישנין בטלית אחת וכו' מותר להחזיר פניו ולקרנות. אבל כל זמן שהם פנים כנגד פנים אסור דאיכא הרהור, וכשהוא מחזיר פניו כיון דאשתו כגופו ורגיל בה ליכא הרהור כולי האי. ואע"פ שנוגע עמה בעגבות אין בכך כלום כיון שמחזיר פניו ואינו רואה ערותה דמחמת נגיעה לא מיטריד הואיל וגיס בה. ומשום³⁰⁸ עגבות ידיה נמי לא מיתסר דהא אמרינן דעגבות אין בהן משום ערוה ולא קרינן ביה ולא יראה בכך ערות דבר.

אבל אחר וכו' עד שתהא טלית מופסקת בהן. כדי שלא יגעו זה בזה בעגבות דכיון דאיכא נגיעה אסור, ומשום ולא יראה בכך ערות דבר.

בת י"א ובן י"ב. זמן שהן באין לכלל שערות ושדיהם נכונים שמכאן ואילך הן באין לכלל שאדם מתאוה להם.

ואידי ואידי עד שיהיו שדים נכוננו וכו'. דכיון שהיא כל כך גדולה אי אפשר דליכא הרהור.

וכיון דאמרינן דעגבות אין בהן משום ערוה בעגבות דנפשיה אם כן אשה יושבת, שבישיבה

293 במדבר כ' א'. 294 דברים כ"א ד'. 295 שם פסוק ח'. 296 ב"מ כ"ב ב'. 297 סנהדרין כ"ז א'. 298 ט"ו א'. 299 בנדה ל"ז א' תוד"ה אביי. 300 ל"ז א'. 301 רס"ג בתוס' נדה שם, הגהמ"ל לפי"ז משבת הכ"ב ועוד. 302 נ"א ב'. 303 ל"ד א'. 304 סנהדרין כ"ז א'. 305 כה"ד מר"י מלוניל. 306 ר"י מלוניל. והובא פ"י זה בתר"י. 307 כ"ב ב'. 308 נראה דאזיל בשי' הראב"ד שברשב"א. וצ"ע דאפי' הוה עגבות ערוה אמאי אסור ואמאי לא מיקרי כסוי לגבי עגבות כמו דמיקרי כסוי לגבי ערוה ממש. ואולי ערותו חשוכה מכוסה מפני שדבוקה בשמיכה, אבל עגבותיו חשוכות מגולות כיון שאין השמיכה דבוקה בהן וגם אין חציצה בינן לבין חבירו שתחת אותו מכסה. ודוחק.

חלתה ומברכת ערומה כל שיושבת ופניה טוחות בקרקע, אלא דלענין ק"ש הוי ערוה משום הרהור, וכן נמי הא דאמר שמואל קול באשה ערוה מדמשבת לה קרא בגויה דכתיב כי קולך ערב בקול של זמר של אשתו הוא וכן הא דאמר רב ששת שער באשה ערוה דכתיב שערך כעדר העזים, בשער מכוסה שבה קאמר ואפילו באשתו ולק"ש - אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד. ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום ואפילו באצבע קטנה ובשערה ואסור לשמוע אפילו קול דבורה כדאמרין בקידושין³¹¹ לישדר מר שלמא לילתא אמר ליה הכי אמר שמואל קול באשה ערוה. ואלא מיהו נראה דדוקא קול של שאלת שלום או בהשבת שלום כי התם דאיכא קירוב הדעת. והרי"ף ז"ל השמיט זה. וכתב הראב"ד ז"ל דאפשר משום דאמרין לעיל עגבות אין בהם משום ערוה סבור הרב ז"ל דכ"ש טפח ושוק ושער וקול. וכתב הוא ז"ל דלא מן השם הוא זה אלא הכא משום דמטריד וברואה, ועגבות הא פרישנא דוקא דנפשיה, ובאשתו בשאינו רואה ואע"פ שנוגע, דכל שאינו רואה משום נגיעה לבד לא מיטריד הואיל וגיס בה.

גרסינן בנזירות פרק שני נזירים³¹² בעא מיניה רב מר' חייא מהו לחוך בבגדו בתפלה אמר ליה אסור, ולית הלכתא כותיה³¹³, ע"כ. ועד כאן לא מיבעיא ליה אלא בבגדו אבל שלא בבגדו משמע שאסור לחוך בתפלה, ולקמן אמרין בגמרא רבי משמש בבגדו בתפלה, פי' להעביר [הכינה] העוקצתו.

תנו רבנן היה ישן בטליתו. ערום.

חוצץ בטליתו עד צוארו. מה שיש מן הטלית מלמעלה מכתפו מדביק בצוארו.

פניה של מטה מכוסין בקרקע, וקוצה לה חלתה אעפ"י שהיא ערומה וצריכה לברך וערום אסור לברך, אבל לא האיש מפני שהביצים והגיד בולטין ונראין, ואע"פ שעגבותיה מגולות לית לן בה, דעגבות דנפשה אין בהן משום ערוה וכדאמרן.

גרסינן בגמ' אמר ליה רב מרי לרב פפא יצא שערו בבגדו מהו, פי' שנקב הבגד כנגד זקן התחתון ויצא השער בנקב מי הוי ערוה לקרות ק"ש כנגדו או לא. קרי עליה שער שער, כלומר מה בכך.

תו גרסינן התם אמר רב יצחק טפח באשה ערוה (אמאי) [למאי] אילימא לאיסתכולי בה, פי' אם אשת איש היא, והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים, פי' בתכשיטין שהביאו אותן על כפרת הרהור בנות מדין מנה תכשיטין שבחוץ דהיינו אצודה וצמיד וטבעת עם תכשיטין שבפנים דהיינו כומז, והוא דפוס של בית הרחם שהיו עושין לבנותיהן ונוקבין כותלי בית הרחם ותוחבין אותו כדרך שנוקבין את האזנים כדי שלא יזדקקו להן זכרים, לומר לך שכל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף, ואפילו בלא טפח נמי הוי ערוה. אלא באשתו ובדברי תורה אמאי לא³⁰⁹, כיון דאשתו היא אמאי אסור לקרות בתורה בפניה אפילו מגולה ממנה טפח. אלא באשתו ולק"ש, אם טפח מגולה ממנה לא יקרא את שמע כנגדו משום הרהור.

³¹⁰ ופירש הראב"ד ז"ל דאפשר דדוקא ממקום צנוע שבה, וכן נמי הא דאמר רב חסדא בגמ' שוק באשה ערוה - ואפילו באשתו ולק"ש, מדכתיב גלי שוק וכתיב בתריה תגל ערותך - מקום צנוע הוא וערוה הוא ואפילו לגבי בעלה אע"פ שאינו מקום צנוע באיש - ולא ערוה ממש שהרי בדברי תורה מותר, וכן נמי היא קוצה

309 כן גי' ההשלמה, וכ"נ דגרס המאירי, ומסתבר דגי' נכונה היא, ובגמ' דידן הושמט ע"י דילוג הסופר מן "אלא באשתו" עד "אלא באשתו" (ועיין בדק"ס עוד גי'). אבל מס' יראים (השלם שצ"ב והישן י"ב) שהביא המרדכי לע' קול (וכ"ש טפח) נראה שאסור אף בד"ת, וכ"פ משנ"ב וש"א רס"י ע"ה. ולא ראו את ההשלמה והמאירי והרשב"ץ דגרסו בגמ' להדיא להתירא. וגם תפול לגי' זו הוכחת האחרונים רס"י ע"ה דמדאמר' אלא באשתו ולק"ש, אלמא באחרת אסור אפי' פחות מטפח עי"ש. 310 כל קטע זה מהרשב"א. ומה שכתוך הקיום הוא תוספת ביאור של הרשב"ץ. 311 ע' א'. 312 נ"ט א'. 313 בכ"י נ"ב עה"ג: כן ברמזים.

חגורה, דאמרינן פ"ק דשבת³²¹ דבבלאי שרו [המייניהו]³²² ומברכי המוציא וברכת המזון. אמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפלו. ביתד.

יתלו חייו. שלא יהיו מזונותיו מצויין לו³²³. דורשי חומרות. קשרים וסתומות הכלולים בתורה.

זה התולה תפלו. שהתורה חייו של אדם ורמו לך הכתוב שיתלו חייו.

בכיסתיה תלא. בתוך תיקן היו ותלה התיק, כלומר כיס התפלין תלה ביתד.

בין בקציצה. קציצה הוא דפוס הקלף שמונחין בתוכו פרשיות התפלין, אותן של זרוע בבית אחד ואותן של ראש בארבעה בתים. ואפילו יניח הקציצה על הדף והרצועות יהיו תלויות בזיון הוא אלא יכרוך רצועותיהן סביב ואחר כן יכניסם בכיס או בכלי עץ. ואם ירצה לתלות הכיס או הכלי ביתד ליכא בזיון, לפי שהתפלין עומדין כספר תורה בארוננו ואע"פ שהארון עומד באויר³²⁴.

ופרכינן בגמרא אי הכי מאי למימרא ופרקי' מהו דתימא ליבעי הנחה כספר תורה קמ"ל. ומיהא³²⁵ שמעינן דס"ת אפילו בכיסתא וכל שכן בתיק הספר שלו אסור לתלותו.

[דף כ"ד ע"ב]

המשמיע קולו בתפלתו. לאו במשמיע לאזנו קאמר דהא מצותה כך היא אלא שמשמיע לאחרים שאומר בקול רם עד שהעומדין סביביו שומעין. ובתוספתא³²⁶ מוכח דאפילו להשמיע לאזנו אין רשאי דבעינן כדכתיב גבי חנה שפתיה נעות וקולה לא ישמע. ואכתוב מזה בס"ד בפ' אין עומדין³²⁷.

והלכתא לכו רואה את הערוה אסור. ³¹⁴ואע"ג דהוה לן למפסק כת"ק ולא כיש אומרים אפילו הכי פסק הרי"ף ז"ל כ"א. וסייע אותו הראב"ד ז"ל מדיקתני במתני' לעיל בפרקין³¹⁵ יתכסה במים ואקשינן לקמן בגמרא³¹⁶ והלא לכו רואה את הערוה ופריק עוכרין ברגליו וקורא, אלמא דהכי הלכתא. והרשב"א ז"ל הקשה על זה דודאי דהוה לן למפסק כת"ק דהאי ברייתא וכן נמי כת"ק באידך ברייתא דתניא לקמן בגמ' ³¹⁷מים צלולין יושב בהן עד צוארו וקורא את שמע וי"א עוכרין ברגליו, ואקשינן ות"ק והלא לכו רואה את הערוה ופרקינן קסבר לכו רואה את הערוה מותר. וכיון דת"ק דהאי ברייתא ודאיך ברייתא סבירא להו לכו רואה את הערוה מותר משמע דהכי הלכתא ולא כ"א. והא דאקשי' אמתניתין והלא לכו רואה את הערוה ופרקי' בעוכרין ברגליו לא מוכחא דהכי הלכתא, דמשום דבעינן דתקום מתני' אליבא דכולי עלמא מפרקינן הכי, וכדרך בשלמא לת"ק אלא לי"א מאי איכא למימר, ושטת התלמוד היא כן בהרבה מקומות. ועוד כתב הרב ז"ל דכיון דאשכחן דרב הונא סבירא ליה בהדיא לכו רואה את הערוה מותר הכי הלכתא. זהו דעתו ז"ל להלכה, אבל למעשה היה חושש לדברי הרי"ף ז"ל והראב"ד ז"ל.

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

³¹⁸ולמדנו מכאן שאסור להתפלל בלא מכנסים או בלא חגורה משום ערוה, ואפילו יש לו מכנסים דליכא משום ערוה חוגר חגורה משום הכון לקראת אלהיך ישראל, והכי איתא פ"ק דשבת³¹⁹. ובתוספות כתבו דלכו רואה את הערוה אסור בין בתפלה בין בק"ש, וחגורה משום הכון דוקא לתפלה, שלא כפרש"י ז"ל³²⁰ שכתב דאפילו לכו רואה את הערוה דוקא לתפלה. ומיהו לענין שאר מילי בר מתפלה כל שאין לכו רואה את הערוה אין חייב לחגור

314 כל הקטע מהרשב"א. 315 כ"ג ב'. 316 כ"ה ב'. 317 שם. 318 קטע זה כנראה לקוח מסמ"ק סי' י"א קרוב לסופו. ועיין לקמן בספרנו כ"ח ב' בסוגיא דפ"ק דשבת (עמ' ק"מ). 319 י"א. 320 כ"כ תלמידו ר' שמעי' בשמו שמצא כן בתשרי הבבליים, הוב"ד בתוס' ותורי"ח ורא"ש. בהגהת סמ"ק כ' שכפירש"י בפרק מי שמתו, ואי"ז מפורש ברש"י שלפנינו. אבל בביתאור הגר"א רס"י ע"ד דקדק כן מרש"י כ"ה ב' ד"ה והרי לכו. 321 שם. 322 הוספתי מסברא. 323 כ"כ ר"י מלוניל. 324 מרה"ד ע"כ ל' ר"י מלוניל. ומפורש כאן דלא כח"א ומשנ"ב סי' מ' סק"ב שאסרו בארון תלוי. 325 רשב"א. 326 פ"ג ט'. 327 עמ' קס"ד עיי"ש.

למעבד כר' יונה ואם [יש] שם גמי שאין הרוק נראה אינו צריך. ואולי לכך הורגלו ברוב המקומות לתת גמי בבתי כניסיות.

ואסור להתעטף. פי' הראב"ד ז"ל³³⁷ אם נשמטה [טליתו] מעל כתפו לא יגביה ויחזור ויתעטף כדי שלא יתעסק בדבר אחר תוך תפלתו. והגאון ז"ל³³⁸ פי' שלא יעמוד בשעת תפלתו מעוטף אלא תהא הטלית משולשלת למטה כמנהג שליח צבור בשעת תפלה מעומד.

ולהניח ידו על סנטירו. מונטון בלע"ז שלא תראה פתיחת פיו³³⁹. וי"מ³⁴⁰ שמניח ידו תחת זקנו וסומך בו לפי שהוא דרך חירות ושררה וגאווה היא לעמוד כך עבד לפני רבו.

וה"מ בינו לבין עצמו. ירושלמי³⁴¹ ר' חנא כד הוה צלי בבי כנשתא הוה צלי בלחשיה, כד הוה צלי בביתיה הוה צלי בקלא עד דילפון בני ביתיה צלותיה מיניה. ואכתוב מזה בס"ד פ' אין עומדין³⁴².

תניא היה עומד בתפלה ונתעטש. מלמטה לאנסו כגון שלא היה יכול לעמוד על עצמו.

אומר רבון העולמים. יש מי שאומר שחזור לראש תפלתו שהרי הפסיק בה, וי"א שאינו [צריך] לחזור דלא חשיב הפסק אלא כאחד מצרכי התפלה שמזכיר עניו ומרודו והצטרכו אליו, ומצינו כעין זה נזכר בברכת חולים³⁴³ כשיוצא מבית הכסא. ויש ספרים רבים שכתוב בהן וחזור למקום שפסק, וכן כתב הר' יונתן הכהן ז"ל³⁴⁴. והראב"ד ז"ל פ' שאם שהה כדי לגמור את כלה חוזר לראש, ולפי דעת גאון ז"ל שכתבתי למעלה³⁴⁵ כן הוא כיון דגברא חזיא הוא.

מקטני אמנה. כאלו הוא סבור שאין הקב"ה שומע תפלת לחש. והמגביה. הרבה שצועק בקול גדול. ולא כשליח צבור איירי.

הרי זה מנביאי השקר. דכתיב בנביאי איזבל³²⁸ ויקראו בקול גדול, אולי ישן הוא וייקץ.

גיהק. רוטיר. פיהק. בדלייר. וי"מ גיהק אשטרלייר, ונוטריקון הוא גיהק גו הקים, פיהק פיו הקים.

הרי זה מגסי הרוח. שאין עליו אימת בוראו³²⁹. והמתעטש מלמטה. מפיה.

נכר שהוא עוכרן. ויש גורסין מכווער.

מתעטש מלמעלה. אשטרנודר.

והרק בתפלתו כאלו רק בפני המלך. באפרקסותו. סודר שבראשו ושני ראשין תלויין לו בפניו.

ירושלמי³³¹. ר' יוחנן אומר [רוקק] בתפלתו כדי שיהא כוסו³³² נקי, לפניו אסור ולאחריו מותר, לימינו אסור לשמאלו מותר דכתיב³³³ יפול מצדך אלף ורבבה מימינך. כל עמא מודוי באהן דרקק אם טיילין דהוא אסור. פי' בהלכות הנגיד אם כמטייל כלומר שלא מאונס. והראב"ד ז"ל פ' דבטעות ידי סופר הוא בספרים והכין איתא כל עמא מודוי באהן דרקק אסטלין דהוא מותר, ואסטלין כמו אצטלית בת מאה מנה³³⁴, ואתיא כגמרא דילן דאמרינן מבליעו באפרקסותו. עוד שם בירושלמי ור' יהושוע בן לוי אומר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו ר' יודה אומר רוקק³³⁵ ושאיף. וליתה להא דר' יהושוע בן לוי דהא אסיק רבה בפ' הרואה³³⁶ שהוא מותר. וכתב הראב"ד ז"ל דאיבעי לן

328 מ"א י"ח כ"ז-כ"ח. 329 ר"י מלוניל. 330 עסה"ד מועתק מהרשב"א. 331 ה"ה. 332 פי' פיו. 333 תהלים צ"א ז'. 334 שבת קכ"ח א'. 335 צ"ל ר' יונה רוקק ושאיף. 336 ס"ב ב'. 337 כן פירש"י. [כל דיבור זה מן המכתם]. 338 מובא בס' המאורות: וגאון פי' שאינו מתעטף בו להגביה השולים על כתפו וכן המנהג בעת התפלה. ומובא פי' זה בסתם באשכול (אלבק ח"א צד 31 ורצב"א ח"א 22) וכמאירי בשם י"א. ונראה דשלא בזמן תפלה היו שולי טליתם על הכתף, וזהו הנקרא להתעטף, ובשעת תפלה אסור לעשות כן אלא צריך לשלשלם למטה. 339 כן פירש"י, וצ"ע דלכאור' אין מקום לפי' זה אלא לגירסת רש"י אבל לגי' הרי"ף אדרבה ראוי לעשות כן בשעה שמפסק. ואולי י"ל דל"ג הרשב"ץ "וכשהוא מפסק" (עיין רא"ש ומהרש"א) וס"ל דשלא בשעת פיהוק אינו נאה לעשות כן. 340 ר"י מלוניל. 341 פ"ד ה"א. 342 דף ל"א א' סוד"ה יכול ישמיע (עמ' קס"ה). 343 צ"ל חללים, וכך קרויה ברכה זו גם בתשו' הר"א אב"ד סי' ס"ב, וכ"נ שכ' בר"י מלוניל ומאי-הבנה תוקן ל"אשר יצר". 344 וממנו מועתק מרה"ד ע"כ. ומכאן עד סוף הדיבור מן המכתם. 345 דף כ"ב ב'.

שאינו [רואה] מחמת (מקרה הוא) [מקרהו] כל שכן לעוצם עיניו, הרי היא כמקום שיכול לראות אלו לא היה מקרהו שהרי כל אדם סומין הן בלילה.

חבלי השוא. בחבלים שאינן חזקים אלא נוחין הן לינתק הן מושכין עונם על עצמם אף [זה] על ידי דיבור בעלמא נענש.

ובדבר הזה תאריכו ימים. ¹²³⁴⁵⁶⁷בשביל ¹²³⁴⁵⁶⁷דיבור זה שנוהרתם.

עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה. שהרי עוסק בהן במקום ביזיון, וכתוב בההוא קרא הכרת תכרת הנפש ההיא, ממילא אית לן שהנזהר בזה מאריך ימים. דברי תורה נוטריקון הן נדרשים ומכלל לאו אתה שומע הן, משום הכי איכא למדרש האי קרא דבדיבור איכא אריכות ימים בכענין זה.

וכשהוא חוזר חוזר למקום שפסק וכו'. כדאיתא בהלכות. וכבר כתבתי מזה לעיל בפרקין בס"ד³⁵⁶.

אמר רב הונא וכו' על מתניו. לכסות ממתניו ולמטה אעפ"י שממתניו ולמעלה ערום. קורא את שמע. דלא קפדינן בק"ש בטפי כיון שאין לבו רואה את הערוה.

[דף כ"ה ע"א]

ולתפלה עד שיכסה את לבו. מפני שצריך להראות את עצמו כאלו עומד לפני המלך ולעמוד לפניו באימה³⁵⁷, שדרך עזות הוא (לפי) [למי] שמבקש רחמים והוא עומד כל גופו ערום ממתניו ולמעלה.

עמוד החוזר. גדולים.

הדרוקן. חולי המצבה את הכרס, וכן הוא בלשונם אדרופי"ס³⁵⁸.

סילון החוזר. קטנים.

וא"ת לעיל³⁴⁶ גבי מים שותתין על ברכיו למה לא הצריכוהו לומר רבון העולמים. תירץ הראב"ד ז"ל³⁴⁷ דהתם הוי גברא דחייא כדעתו ז"ל כמו שכתבתי למעלה³⁴⁸ וכיון שאין תפלתו [תפלה]³⁴⁹ כלל אין צריך להתודות על זה, והכא הוי גברא חזיא, ואינו חוזר לראש אלא אם כן שהה כדי לגמור את כלה, וצריך להתודות מפני³⁵⁰. ועוד יש לתרץ שזה שיצא ממנו רוח לאנסו לא הוה פושע כשלא בדק עצמו יפה קודם תפלה שדבר זה הוא ענין בא פתאום אפי' לגוף נקי ולפיכך יש לו התנצלות בזה ואומר רבון העולמים, אבל ההוא דמים שותתין דומה לפשיעה שלו שאלו בדק עצמו יפה קודם תפלה לא אירע לו כן ואין לו התנצלות כן³⁵¹.

אמר רב הונא תלמיד חכם אסור לעמוד במקום הטינופת. משום דבעינן והיה מחניך קדוש אפילו בהרהור ות"ח אי אפשר לו בלא הרהור.

חוץ מבית הכסא. וה"ה למקום הטנופת ולא פליג עליה דרב הונא. ומבית המרחץ. בבית פנימי, וכמו שנפרש לקמן בפרקין³⁵² בס"ד.

תניא לא יהלך אדם במבואות המטונפים וכו'. אע"ג דפליגי רב הונא ורב חסדא (והא) [בהא] מילתא בגמרא, דרב הונא ס"ל מניח ידו על פיו וקורא ותניא כותיה ורב חסדא סבר כי הא מתניא, ורב חסדא תלמיד הוא לגבי רב הונא כמו שכתוב בהלכות לקמן³⁵³, אפילו הכי קימא לן כהך ברייתא דתניא כותיה דרב חסדא משום דחזינן לאמוראי טובא דמפרשי לה, משמע דסבירא להו דהלכתא היא, הלכך עבדינן כותיהו דרבים נינהו, כן נראה לי.

ולא עוד אלא וכו'.³⁵⁴ ולא סגי ליה שיהיה עוצם עיניו מראות, והראיה דגרסינן בירושלמי³⁵⁵ ר' לא וחברייא הוו יתבין קמיה פנדקא ברמשא אמרי רבי מהו מימר מילא דאורייתא, אמר לון מכיון דאלו הוה יממא הוינן חמיין מה קומנן ברם כדון אסור. ומכאן דה"ה לסומא אעפ"י

346 כ"ב ב'. 347 וכן סברת רא"ה דכ"ל כללא דכ"מ שחוזר לראש אינו אומר וידוי זה וכשאינו חוזר לראש אומרו אף במים שותתין. 348 דף כ"ב ב'. 349 הוספתי מסברא. 350 כנראה יש כאן דילוג. 351 כ"ב תר"י. 352 בסוף הפרק. 353 ראה לקמן עמ' קי"ז ד"ה דרב הונא. 354 כל הדיבור מהרשב"א. 355 ה"ה. 356 בעמ' ק"ז. 357 ע"כ מפרש"י ומכאן ואילך מר"י מלוניל. 358 וכ"כ מוסף הערוך.

ירקון. חולי שנקרא ילנסייא, חולי המוריק את הפנים וקורין אותו בלשון ערבי ירקן³⁵⁹.

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח

אתמר צואה על בשרו. בכתיו או בגבו או במקום שאינו רואה אותה ואין לה ריח רע, שאם היה רואה אותה לא הוה אמר רב הונא מותר לקרוא ק"ש כנגדה דהא מתניתין דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות לא הוה פליג עליה רב הונא³⁶⁰. ^{אוצר החכמה}

או שהיו ידיו (ורגליו) מטונפות מבית הכסא. פי' שנטפפו בכניסתן בבית הכסא, ולא שנטפפו ממש דבכי האי גוונא [ל]כולי עלמא אסור דהא צריך ניקיון כפים. ויש ספרים שגורסין או שהיו ידיו מונחות בבית הכסא. והוא שיהיה דבר חוצץ בינו ובין בית הכסא, דאי לא תיפוק לי משום בית הכסא עצמו³⁶¹, וכן פרש"י ז"ל.

הנשמה תהלל יי. הנשמה בכלל הילול ולא שאר איברים.

דרב הונא רביה דרב חסדא הוא. הכי מוכח פרק הדר³⁶² ופי' אלו מגלחין³⁶³ ובבא מציעא סוף פ' אלו מציאות³⁶⁴. ור"ח³⁶⁵ (ש)ז"ל פסק כרב חסדא ולחומרא דלא גרע צואה על בשרו ממהלך במבואות המטונפות דקימא לן בההיא כרב חסדא ולא כרב הונא כמו שכתבתי למעלה³⁶⁶ דמסתייעא מלתיה. והראב"ד ז"ל וכן הרשב"א ז"ל סוברים כדברי הרי"ף ז"ל, וההיא דמבואות המטונפות שאני דהתם חזי לה לצואה הכא לא חזי לה לצואה.

והקשה הראב"ד ז"ל והא בעינן והיה מחניך קדוש וליכא, דבכל מקום שחונה צואתו עמו. ותירץ הוא ז"ל דכיון דיבישה והלך ריחה ולא נפיש וזהמא בטלה על גב גופו דומיא דמלמולי זיעה שנעשו על גופו של אדם. ואני תמה אם כן אפילו רואה אותה נמי³⁶⁷.

והרשב"א ז"ל תירץ דמסתבר ליה דאפילו בשאינה יבישה מיירי, ואי משום מחניך קדוש כל שהיא מכוסה ליכא משום מחניך קדוש, כדאמרינן לקמן³⁶⁸ צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא ק"ש, ובדבוקה בסנדלו דלא איפשיטא להו היינו משום דזמנין דמגלייא כשהוא מהלך, והדין נותן שלא הקפידה תורה במחנה קדוש אלא בשאינה מכוסה הא במכוסה משרא שרי דכתיב³⁶⁹ ושבת וכסית את צאתך, ולקמן נמי אמרינן צואה בעששית מותר לקרוא ק"ש כנגדה ערוה בעששית אסור לקרוא ק"ש כנגדה מאי טעמא צואה בכסוי תליא מילתא והא מכסייא. עכ"ל הרשב"א ז"ל.

ואני אומר שזו קולא יתירה דלא משמע דבנוגעת בבשרו ליתנהי לה כיסוי, וצ"ע. מיהו במי רגלים כל שנבלעו בכסותו שרי כדמוכח פ' בני העיר³⁷⁰ דאמרינן התם דהמשתין ישא ד' אמות ויתפלל וטעמא כדי שיהיו ניצוצות נבלעים בכסותו³⁷¹.

אתמר ריח רע שיש לו עקר. שהצואה מונחת שם מגולה³⁷² ומסרחת.

ד' אמות וקורא. פי' רש"י ז"ל מרחיק ממקום הצואה ד' אמות אעפ"י שהריח עדיין בא אליו, וכגון שהשליכן אחריו דאלו לפניו צריך להרחיק כמלא עיניו. והרמב"ם ז"ל³⁷³ פי' דמרחיק ד' אמות אם כלה הריח ואם לא כלה מרחיק עד שיכלה.

ממקום שכלה. שפוסק שם דחשבינן כל ההוא דוכתא כאלו הוא מלא צואה.

צואת אדם. ואפילו בלא עורות אסרינן ואפילו למתני' אחריתי דבעיא עורות בכלבים וחזירים בצואת אדם אפילו בלא עורות אסירה.

ואם היה שם מקום שגבוה עשרה ונמוך עשרה ישב בצדו ויקרא קרית שמע. פי' ³⁷⁴ והוא שלא

359 וכ"כ בס' הנר. 360 כ"כ ר"י מלוניל. 361 מרה"ד ע"כ ל' הרשב"א. 362 עירובין ס"ב ב'. 363 מו"ק כ"ח א'. 364 ל"ג א'. 365 מכאן עסה"ד לקות מהרשב"א. 366 עמ' קט"ז ד"ה תניא. 367 צ"ב דילמא אה"נ וגם ברואה אותה מותר להראב"ד וכדמשמע מהרמב"ם בהק"ש פ"ג הי"א. 368 ע"ב. 369 דברים כ"ג י"ד. 370 מגילה כ"ז ב'. 371 כן פי' שם הר"ן (לרי"ף סי' אלף צ"א), אבל מרש"י שם שכ' "שלא יטנפו בגדיו בנצוצות שבאמתו" ל"מ כן. 372 זו ש' רשב"א [ומכתם] דדוקא מגולה, ופליג ארא"ה וש"פ שבמשנ"ב בהקדמה לסי' ע"ט דין ז'. 373 הק"ש פ"ג הי"ב. 374 כה"ד עפ"י הרשב"א. ומוכח דאף ברשות אחרת ל"מ להרשב"א עצימת עינים דלא כמג"א ע"ט סק"ח. ועיי' פמ"ג.

(והריאה) [בראיה] שאם הוא רואה אותה בין מכוסה בין מגולה בין תוך ד' אמות בין חוץ לארבע אמות אסור ואם אינו רואה אותה אפילו לתוך ד' אמות מותר. אבל השתא דכתיב וכסית את צאתך גלי לך רחמנא דכיסוי מהני אפי' תוך ד' אמות ואפילו רואה אותה כגון בעששית והיינו לקולא, וגלי לך נמי דאי לא מכסיא וחזי לה אפילו חוץ לד' אמות אסור והיינו לחומרא, דאי לא אמאי אצטריך לכסויא (לא) ירחיק עצמו ד' אמות ויקרא, אלא ש"מ דכל שהוא רואה אותה אפילו חוץ למחניהו צריך לכסות. וזה עולה יותר ממה שתירץ בזה הרשב"א ז"ל³⁷⁸.

[אה"ח 1234567]

אמר רבא לית הלכתא כי הא מתני'. פי' הרמב"ם ז"ל³⁷⁹ (דהא כולא) [דאכולה] ברייתא קאי ואפי' בסופה דאמר ריח רע שיש לה עיקר מרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח ומשום הכי פסק כרב הונא. ואין נראה כן דעת הרי"ף ז"ל, וגם הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל פסקו כרב חסדא, והא דאמר רבא לית הלכתא כי הא מתני' לא מיהדר [אלא] אמאי דפליגא עלה הך ברייתא אחריתי, פי' דהיינו בצואת כלבים וחזירים דאינון אסורין [להך ברייתא אפילו בלא נתנית עורות, אלא הלכתא כי הא מתניתא דאינון אסורין]³⁸⁰ עד שיתן לתוכן עורות (אסורין).

גרסינן בירושלמי³⁸¹ ר' יוסף בר' חנינא אמר מרחיקין מגללי בהמה ד' אמות, ר' שמואל בר רב יצחק אמר ברכין ובלבד בשל חמור ובבא מן הדרך, לוי אמר מרחיקין מצואת החזיר, ותני כן מרחיקין מצואת החזיר ומצואת (הבהמה) [הנמיה] ומצואת התרנגולין ד' אמות, אמר ר' יוסי בר אבא ובלבד באדומים. פי' אדומים תרנגולים אדומים, ואי אפשר לפרש צואה אדומה דאם כן הוה ליה למימר ובלבד באדומה³⁸². ויש מפרשים³⁸³ (בים) אדומים שבאים מארץ אדום שצואתן מסרחת. ויש

יראה הצואה, הא ברואה לעולם אסור וכדמסיים ואם לאו מרחיק מלא עיניו, ומיירי שאינו רואה אותה מחמת גובה המקום או עמקו, ואשמעין דכיון שאינו רואה אותה שהמקום גורם לו שאינו רואה אותה אע"פ שהיא תוך ד' אמותיו כיון שחולק רשות לעצמו קורא, דמשום לא יראה בכ' ליכא ומשום והיה מחניך קדוש ליכא. ומיהו אם היתה במקום שיכול לראותה ודבר אחר גורם לו שלא לראותה אסור לקרות עד שירחיק כמלוא עיניו. ואיכא למילף הא מדגרסינן בירושלמי³⁷⁵ אמר רב חסדא סוף ריח רע ארבע אמות, הדא דתימא לאחריו אבל לפניו עד מקום שעניו רואה, כהדא ר' לא וחברייא הוו יתבי קמיה פנדקא ברמשא אמרי ר' מהו מימר מלייא דאורייתא אמר להון מכיון דאלו הוה איממא הוה חמינן מה קומנן ברם כדון אסור. וכבר כתבתי זה הירושלמי למעלה³⁷⁶ ללמוד ממנו דאפילו סומא וכל שכן עוצם עיניו אסור לקרות ממקום שאחרים רואין.

ואם לאו ירחיק מלא עיניו. דוקא לפניו אבל לאחריו או מן הצדדין בד' אמות סגי. והקשה הרשב"א ז"ל ולפניו אמאי לא סגי בד' אמות דמאי טעמא אסיר למקרי קמי צואה משום והיה מחניך קדוש וכל שהיא חוץ לד' אמותיו אינה בתוך מחניהו, וקרא דולא יראה בכ' ערות דבר ההוא בערוה ממש מוקמינן לה וכדאמרין לקמן³⁷⁷ צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה מאי טעמא צואה בכיסוי תליא מלתא דכתיב ושבט וכסית את צאתך אבל ערוה לא יראה בכ' ערות דבר אמר רחמנא והא מתחזיא.

ונראה לי לתרץ בזה דאי לא כתב רחמנא וכסית היו דיני צואה וערוה חלוקין ממש, דצואה תליא בשיהיה מחניהו קדוש בין רואה בין אינו רואה תוך ד' אמות אסור ואפילו מכוסה, וחוץ לארבע אמות מותר ואפילו כנגד עיניו, וערוה תליא

375 ה"ה. 376 עמ' קט"ז ד"ה ולא עוד. 377 ע"ב. 378 צל"ע אם יש נפק"מ לדינא בין פירוש זה לפירוש הרשב"א. 379 הק"ש פ"ג הי"ב, והראב"ד שם בהשגות. 380 הוספתי עפ"י סגנון הרשב"א. 381 ה"ה. 382 ע"כ מהרשב"א. ואתי לאפוקי מהראב"ד בהשגות להק"ש פ"ג ה"ו ותר"י. ועיין הוספות שבסו"ס ראבי"ה (דפ' ירושלים עמ' 481) על מהותם של תרנגולים אלו. 383 ר' יחיאל מפריש בחי' אנ"ש למרדכי דשם שעורים בזול וכו' (כמובא עה"ג בגמ') הביאו אגודה בשם י"מ ומג"א ע"ט סק"ד בשם תשב"ץ דמהר"ם.

אתמר צואה עוברת. אדם שנושאים לפניו גרף של רעי להעבירו ממקום למקום.

מותר. ואין צריך להפסיק.

אסור. עד שיעבור מלפניו ד' אמות לאחריו ולפניו כמלא עינו.

ופי חזיר. פרשי' בגמ' אע"ג דסליק ואתי מן נהרא, דאי לא פשיטא, דפי חזיר אינו בלא צואה.

אמר רב יהודה ספק צואה בבית. שאין דרך להניח שם צואה. מותר. וכיון דמותר נראה שאם התפלל ומצא צואה שאין צריך לחזור ולהתפלל, ואע"ג דאמרין לעיל בפרקין³⁸⁹ הואיל וחטא תפלתו תועבה, ה"מ היכא דשכיח ביה צואה, אבל בבית ובבית הכנסת כיון דלאו פושע הוא לא מהדרין ליה. וזהו דעת הרשב"א ז"ל כמו שכתבתי למעלה. ובתוספות פירשו ההיא דלעיל בכל ענין והא דהכא מוקמי לה בשהיא לפניו ומסתפק בה אם היה טיט או צואה³⁹⁰. ואינו במשמע.

לא אסרה תורה במי רגלים אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד. ונפקא לן מדכתיב חד קרא ויד תהיה לך מחוץ למחנה ולא מצריך כיסוי כלל, וכתוב קרא אחרינא ויתד תהיה לך וכו' וכסית את צאתך, ומוקמינן (היכא) קרא קמא במימי רגלים דביציאה לחוץ סגי שלא יקרא כנגד העמוד ולא אצריך כיסוי וקרא בתרא דמצריך כיסוי בצואה.

וודאן עד כמה. ישהו על גבי קרקע ויהיה אסור. שמטפחין. שכשנותן ידו עליה היא מטפחת שאם יתן אותה על ידו אחרת יש בה טופח. הא טופח שלא להטפח שרי, וכן כתב הרשב"א ז"ל. שכן מלתא³⁹¹ שרשומן ניכר מחמיר הוא.

מפרשים אוכלות שכר האדומה³⁸⁴ כלומר נזונות מתבואה שצואתן מסרחת. ונראה לר"י³⁸⁵ ז"ל שאין לאסור צואת תרנגולים אלא כלול שלהן אבל בבית שיש בו מעט צואה מהן אין לאסור. והראב"ד ז"ל כתב שלא נאמרו הפרשין אלו אלא ביבישין אבל ברכין כולן אסורין. ואינו נראה כן לרשב"א זלה"ה דהא גללי בהמה פירשו בהדיא ברכין ובלבד בשל חמור הבא מן הדרך, ומינה דכולהו גמי ברכין [ו]אפילו הכי שרי בכה"ג דאיתמר התם.

גרסינן פ' לולב הגזול³⁸⁶ קטן יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממימי רגליו ד' אמות, אמר רב חסדא והוא שיכול לאכלו בכדי אכילת פרס. וכתב רבינו פרץ ז"ל³⁸⁷ שיש מחמירין בצואת תינוק שאוכל פאפא בלעז.

ולענין ערוה של קטן כתב רבינו פרץ ז"ל³⁸⁸ שאין לחוש לכסות ערותו בשעת מילה משום ברכה דלא שייך ערוה פחות מבן ט' שנים, וטעמו ז"ל משום דביאתו לאו ביאה עד אותו זמן. ומיהו כתב שיש מחמירין לכסות הערוה וגם לנקותו. ולפי טעמו ז"ל יש ללמוד דקטנה בת שלש שנים ויום אחד^{אחרי החכמה} שהיא ראויה לביאה מקרי ערוה ערוה.

בעו מניה מרב ששת ריח רע שאין לו עקר. של הפחה.

צפי דבי רב. מחצילות של בית המדרש. דהני גנו. ואי אפשר בלא הפחה. והני גרסי. אלמא דמותר לקרות בדברי תורה משום דלא אפשר.

אבל בק"ש לא. דאפשר ליה לצאת בחוץ ולקרות.

בדידיה. הפחה של עצמו. לא. שהרי יכול להמתין עד שיכלה הרוח.

384 צ"ל: שכר האדומי (עיין ספר הזכרון להגרי"י פרנקל עמ' 6 ושם הע' 44). 385 כ"כ סמ"ק סי' נ"ז, ובתוס' כ"כ בשם רבינו יהודה. 386 סוכה מ"ב ב'. 387 בהגהת סמ"ק סי' נ"ז, וז"ל: גם במאכל שעושין לתינוק שקורין פפא צ"ע. ועיין מג"א פ"א סק"ב ולבושי שרד שהבינו הצ"ע אם כזית פפא משערין בכא"פ פת או אכ"פ פפא. אבל מהרשב"ץ לא משמע כן, אלא שהחומרא היא שאף פפא דינו כדגן, והטעם שאי"ז אלא חומרא בלבד הוא אולי מפני שפפא ל"ה דגן בעיניה אלא תערובת דגן. 388 בהגהת סמ"ק סי' קנ"ח. דהני גנו, מכאן שמותר לישן בביהמ"ד וכ"ש בבהכנ"ס. כ"כ שו"ת רשב"ש קצ"ב בשם אביו. 389 כ"ב ב'. 390 כה"ד מהרשב"א כאן ולעיל כ"ב ב' (ועי"ש בספרנו עמ' ק"ו ד"ה אין תפלתו) ובשיטת תוס' זו אזלי שטמ"ק לעיל והרמ"ע בס' אלפסי זוטא, ובחנם כ' שיורי ברכה על הרמ"ע שהוא כנגד הפוס'. ועיין מאירי שכ' עדיפא מניה. 391 נראה דטס"ה וצ"ל: שכו מ"ד שרישומז וכו'.

הכי שהתורה הקפידה בראיית הלב דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם³⁹⁸.

נוגע אסור. הכי פסקינן בהדיא בגמרא, דכיון שאין דרך העקב ליגע בערוה אם נוגע בה קרינן ביה ולא יראה בך ערות דבר ואיכא נמי הרהור. וכתב הראב"ד ז"ל דה"ה לשאר איברים הנוגעים בערוה שאסור, כגון ידיו או ירכותיו, לפי שמתוך כך מתחמם ומטריד³⁹⁹. וה"ה נמי לנוגע בערותו של חבירו או של אשתו אע"ג דגיסא ביה. ועגבות נמי בידו יש לחוש ולאסור אע"ג דאמרינן לעיל⁴⁰⁰ עגבות אין בהן משום ערוה, שלא אמרו כן בנוגע בידו⁴⁰¹.

אמר רבא צואה בעששית. לנטירנא בלע"ז, כלומר מחיצת זכוכית או קלף דק מפסקת בנתיים והוא נראה כל מה שבתוכה.

מאי טעמא. דבכסוי תלא רחמנא בצואה דכתיב וכסית את צאתך כדי שלא יצא ממנו ריח רע ובעששית נמי אין ריח רע יוצא, אבל בערוה לא נאסר משום ריח רע אלא משום ראייה ובעששית נמי הא מתחזיא⁴⁰².

ומסתברא לי דכיון דבערוה בראיה תלא רחמנא כי היכי דאיכא חומרא בהא מלתא לענין עששית הכי נמי איכא קולא לענין סומא או בלילה, שאע"פ שאלו היה יום היה רואה אותה כיון שעכשו אינו רואה אותה מותר דבראיה ממש תלא רחמנא. ואע"ג דבצואה כה"ג אסור וכמו שהוזכר בירושלמי שהבאתי למעלה⁴⁰³, שאני צואה דרחמנא ארכבה אתרי רכשי במחנה קדוש ובכסוי, ואי ביום אסור משום דלא מיקרי

כל זמן שזורקה ואינה נפרכת. וכן פסק הרמב"ן ז"ל³⁹². יש מפרשים³⁹³ שהיא יבשה כל כך שיהיה זורק אותה ואינה נפרכת כמו החרס. וזה אינו כלום, שאין מדרכה שתתיבש כן, אלא ה"פ שעדיין יש בה קצת ליחות המעמידה להתפרק, וכן פירש"י ז"ל והראב"ד והרמב"ם ז"ל, אבל אם היתה נפרכת בזריקה ההיא עפרא בעלמא היא. ופסק כן הרמב"ם ז"ל. ואמרי לה. לחומרא הוא, כן פי' רש"י ז"ל. והראב"ד ז"ל פי' אותו לקולא³⁹⁴ ופסק כן וכן הרשב"א ז"ל וצ"ע. כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. כלומר שגוללה בנחת ואינה נפרכת אסורה אעפ"י שהיתה נפרכת בזריקה עד שתהא יבשה כל כך שתתפרך אפילו בגלגול.

[דף כ"ה ע"ב]

פיס' ואם לאו יתכסה במים ויקרא. ואוקמינן במים עכורין וכו'. כבר כתבתי למעלה³⁹⁵ דעת הרשב"א ז"ל שאפשר דלא³⁹⁶ אוקמה אליבא דכולי עלמא עבדינן הכי ושיהיה הלכה כן. אבל יש לחוש לדעתו של הרי"ף ז"ל דלבו רואה את הערוה אסור. ולעיניו³⁹⁷ רואין את הערוה אין לחוש שהרי עיניו חוץ למים ומסתכל בחוץ, אבל לבו שהוא בתוך המים אסור אלא אם כן הן עכורין. כן כתב הראב"ד ז"ל.

עקבו רואה את הערוה מותר. משום דלא נתנה תורה למלאכי השרת שאין להם ערוה, ועל כרחנו יש לנו ערוה ואין אנו יכולין להשמר כל זאת. אבל לבו רואה את הערוה ליכא למימר

392 נדצ"ל הרמב"ם, שפסק כך בהק"ש פ"ג ה"ז. 393 מכתם. וממנו כל דבור זה. 394 בחידושי אנ"ש תמה שה"ז נגד המציאות, ותירצו הפרישה סי' פ"ב. 395 כ"ד א' ד"ה והלכתא לבו. 396 טס"ה ונדצ"ל: דלאוקמה אליבא דכ"ע עבדינן [האי אוקימתא ולא משום דסבירא לן] הכי וכו'. 397 מכאן עסה"ד לקוח מהרשב"א. 398 כן כתב המכתם. ובהלכות גדולות סוף פרק ג' כ': שנא' והיו עיני ולבי שם כל הימים ואומר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. ובשט"מ כ': דאינו נאות שתהא ערותו מגולה כנגד אבריו הנכבדים ולבו נמי אבר נכבד הוא. ומ"ש הרשב"ץ "שהתורה הקפידה" צ"ע אי ס"ל דהוי דאורייתא כמו שדייק פמ"ג בא"א סס"י ע"ד מהלבוש וכדמשמע בשטמ"ק, או דס"ל כאחרונים (מ"ב בהקדמה לסי' ע"ד בשם הפמ"ג, וש"ע הרב) דהוי מדרבנן ול' "התורה הקפידה" אבעלמא קאי. 399 עכ"ל הראב"ד שהובא בטור סי' ע"ד, וכ"ה בא"ח הק"ש סל"ז שהוב"ד בב"י. 400 כ"ד א'. 401 מן וכתב הראב"ד עד כאן כתוב במכתם. (עיין ב"י ואחרונים שהוב"ד בבאר היטב סי' ע"ד סק"י). וצ"ב אי דינא קאמר או הרחקה בעלמא מטרת הרהור, ואי עגבות דוקא וכוונתו דלענין נגיעה בידו יש לחוש למ"ד דאית בהו משום ערוה או ה"ה לכל למטה ממתניו (עיין רס"י ע"ג ובנו"כ). 402 כ"כ ר"י מלוניל. 403 כ"ד ב' ד"ה ולא עוד וכ"ה א' ד"ה ואם היה.

[מחנה] קדוש כיון שהיא כנגד עיניו אי אפשר שיהיה מחנה קדוש בלילה ולסומא, שאין לחלק במחנה זה בין עת לעת ובין איש לאיש. אבל ערוה דלא הקפידה תורה אלא עם הראיה כל שאינו רואה אותה, אפילו היא בפניו ממש ואפילו אחרים רואין אותה או הוא יכול לראותה בזמן אחר, אינו אסור דהשתא מיהא לא חזי לה, כנ"ל⁴⁰⁴.

ואמר רבא ברוק עבה. רוקק עליה רוק עבה ומתכסה בה וקורא כנגדה. וגרסין בירושלמי⁴⁰⁵ ר' זעירא ור' יעקב בר זבדי הוון יתבין חמוץ צואתה קם ר' יעקב בר זבדי ורק עלה, אמר ליה רבי זעירא כמין ימא לטגני. ופי' הראב"ד ז"ל⁴⁰⁶ שאין הרקיקה מועלת אלא בשקרא לאלתר שהרי הרוק נבלע והולך ואינו מציל.

וראיתי מי שכתב⁴⁰⁷ דהא דבעינן רוק עבה ולא סגי רוק צלול כי היכי דסגי עששית לאו משום ראייה הוא, דאפילו בצלול נמי הוי כיסוי דלא גרע מצואה בעששית, אלא משום הכי בעינן רוק עבה היינו כדי להפסיק ריח רע דברוק צלול לא מפסיק וברוק עבה מפסיק, אבל אם אין ריח רע יוצא ממנה אפילו ברוק שאינו עבה⁴⁰⁸ לעששית, דעששית חשיבה ולא בטלה לגבי צואה וחשיב כיסוי שפיר אבל רוק כל שאינו עבה בטיל לגבי צואה וחשיבה מגולה כיון שהיא נראית מתוך שהרוק הוא צלול.

אוצר החכמה

בעי מר בריה דרבנא דבוקה בסנדלו מהו. פירש הרמב"ם ז"ל⁴⁰⁹ דאדלעיל קאי דאמר נוטל סנדלו עליה ובעי אי בעינן שלא תהא דבוקה כלל בסנדלו אי לא, ולא אפשרשא ולחומרא דספקא דאורייתא היא⁴¹⁰, וכמו שפסק גם הרי"ף ז"ל.

אבל הראב"ד ז"ל פירש בהשגותיו דבצואה בגומא אפילו נוגעת בסנדלו מותר, ודייק לה מדלא אמרינן נוגעת בסנדלו מהו, ודבוקה דבעינן לאו אגומא קאי אלא במי שדרס על גבי צואה ועלתה בסנדלו הוא דבעינן. ונראה דס"ל דאף על גב דגומא בעינן ולא סגי בנתינת רגלו עליה בלא גומא שאני התם דכשהוא מסלק רגליו תשאר מגולה אבל דבוקה ממש ברגליו שלעולם תשאר שם ולא תתגלה מיבעיא ליה אי שרי אי אסיר. ואף על גב דבגומא וסנדלו עליה אעפ"י שנוגע בה מפרשין דשרי, אפילו הכי הכא אפשר דאסיר לפי שהיא דבוקה ממש וכאלו היא בגופו, ולא דמיא כצואה על בשרו דשרינן לעיל⁴¹¹ דהתם תחת בגדיו ומכוסה היא אבל הכא דכי מגבה לכרעיה מתחזיית מתותיה כרעיה⁴¹² אפשר דאסיר. וכתב הרב ז"ל⁴¹³ דאף על גב דלא אפשרשא אזלינן בה לקולא. וגאון ז"ל⁴¹⁴ כתב דלאו אורח ארעא לצלויי בהכי. ואני אומר דמנקט לחומרא וכיוצא בזה טפי עדיף.

אמר רבא גוי ערום וכו' ואף על גב דכתיב אשר בשר חמורים בשרם. ובפני ערות בהמה ודאי מותר לקרות דלא מיקריא ערוה.

הא כתיב בהו וערות אביהם לא ראו. ונח קודם מתן תורה וה"ה לגוי אחר מתן תורה שגם הוא מוזהר על שבע מצות בני נח.

פיס' ולא יתכסה במים הרעים וכו'. כבר פי' במתניתין.

כמה מים יטיל. לתוך מי רגלים לבטלן.

לא שנא בתחלה. קודם שהשתין נמי צריך

404 כן דייק ב"י סוס"י ע"ה מהראב"ד והרשב"א ותר"י דפליגי בזה על הרוקח והמרדכי. 405 ה"ה. 406 מובא ברשב"א ובהשגותיו להק"ש פ"ג הי"א ובמאירי. 407 ר"י מלוניל. 408 נראה שחסר כאן, ובערך כך אפי' להשלימו: שאינו עבה [סגי. ואינו נראה, דהא לא דמי רוק צלול שאינו עבה] לעששית וכו'. וגם הרא"ה כ' להדיא כהרשב"ץ: ומכאן נראה דצואה לא בטלה במים צלולין. וכיון לדבריהם מג"א סי' ע"ו סק"ט. 409 הק"ש פ"ג הי"א. 410 וכ"כ רא"ה, וכיון לדבריהם בשו"ע הרב ע"ו ב', ובמשב"ז נסתפק בזה, ובדברי ר"ח שבאו"ז ח"א סי' קל"א ורי"ף וש"ר אי' רק דהוי תיקו דאיסורא ולחומרא. ועיין לקמן בסוה"ד ובציון 413. 411 כ"ה א'. 412 כ"מ מהראב"ד עצמו בהשגתו על בעהמ"א בד"ה במקום קינוח וכנ"ד הרשב"א שהוב"ד לעיל בע"א ד"ה דרב הונא. ועיין מג"א ע"ו סק"ו. 413 הוא הראב"ד בפירושו הובא בס' המאורות ובמכתם (ועיין מאירי בשם י"א) וסותר למ"ש בהשגתו דאזלינן לחומרא (ספר הבתים הובא בהערות למכתם) וכ"כ הרשב"א בשמו וכ"ד ר"ח והרי"ף ושאר פוס'. 414 הובא בס' המכתם.

ועוד הביאו ראייה מדקתני בסמוך גרף של רעי ועביט של מימי רגלים אסור לקרות קרית שמע כנגדו אף על פי שאין בהן כלום ומימי רגלים עצמן אסורים עד שיתן לתוכן מים, אלמא למי רגלים מועיל נתינת מים לתוכן אבל לכלים עצמן אינו מועיל כיון שהן מיוחדין למי רגלים משום דמאיסי טפי. וזה דעת הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל. ובתוספות נסתפקו בכך והיקילו ואמרו דדוקא בכלי חרס דבכל התלמוד גרף של רעי של חרס אבל של עץ ושל זכוכית לא.

נמצא דבכלי שאינו כליין סגי בנתינת רביעית מים בין בתחלה בין בסוף, ובעביט המיוחד לכך והוא של חרס לא סגי כלל ואפילו אין שם מי רגלים אסור לקרות כנגדן, ואם הם של זכוכית או של עץ לראב"ד והרשב"א ז"ל דינן כעביט של חרס ולתוספות יש להקל בהן ובאין שם מימי רגלים קורין כנגדן וביש שם סגי ברביעית. תנו רבנן גרף ועביט. כלי חרס הן אלא של רעי קרוי גרף ושל מימי רגלים קרוי עביט. אסור לקרות קרית שמע כנגדן. הואיל ומיוחדין לכך ואף על פי שאין בתוכן כלום. בין לפני המטה⁴¹⁸. מפסקת ביניהן, בכלהו אינו קורא ד' אמות.

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ

רשב"א אומר וכו' עד שיניחם תחת המטה. גרסינן וכן היא בהלכות ולא גרסינן עד שיתנם כלי בתוך כלי.

אמר רבא אין הלכה כרשב"א. ולא הכריע הרי"ף ז"ל אי כרשב"ג אי כת"ק. ויש פוסקין כת"ק דמטה לא מפסקא כלל [ו] צריך להרחיק ד' אמות וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל⁴¹⁹. והגאון ז"ל פסק כרשב"ג. והביא הרשב"א ז"ל ראייה לדבריו מדגרסינן בגמרא אמר רב יוסף בעאי מיניה מרב הונא מטה פחות משלשה כלבוד דמי, כלומר והרי הן כטמונין, או לא, אמר לי לא ידענא, שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמנה תשעה מהו, לא שנא, עשרה ודאי לא איבעיא לי, אמר ליה אביי שפיר עבדת דלא איבעיא לך כל עשרה רשותא אחריתי היא. ובודאי דהאי בעיא אליבא

רביעית ולא אמרי' דליסגי בכל דהו וראשון ראשון בטל. ולא שנא בסוף. שכבר השתין. והרמב"ם ז"ל⁴¹⁵ כתב דהא דסגי רביעית לבטל מי רגלים היינו מי רגלים של פעם אחת אבל אינו נראה שרביעית יבטל הרבה מי רגלים של הרבה פעמים. ודבריו נכונים בטעם. אבל יש אומרים⁴¹⁶ שאפילו היו מי רגלים הרבה סגי להו ברביעית, ומוכחי מיהא דהא רביעית דרבי זכאי דומיא דכל שהו דת"ק, (לת"ת) [דלת"ק] כיון דכל שהו סגי ליה לא שנא מי רגלים הרבה לא שנא מעט קאמר וה"ה לרביעית לרבי זכאי. והיינו טעמא משום דלא אסרה תורה אלא כנגד עמוד ורבנן הוא דאחמור וכיון דאיכא רביעית מים שרו. ומיהו רביעית בעינן ואפילו בתחלה ולא אמרינן ראשון ראשון בטל דלאו בתורת בטול אתי' עלה שאלו מתורת בטול אינו בדין שיצילו רביעית מים מי רגלים מרובין שהרי בטלין הן אצלם, אלא תקנתא כל דהו בעינן לאיסורא דרבנן ובהכי סגי ואפילו לכתחלה נמי בעינן הכי. והיינו דאמרינן בגמרא אמר ליה רב יוסף לשמעיה עייל לי רביעיתא דמיא במשיכלא כרבי זכאי לומר דבהכי סגי ואפילו מטיל לתוך משיכלא מי רגלים הרבה.

ומיהו מיהא ליכא ראייה אלא שבמי רגלים של פעם אחת לא מפלגינן בין מרובין למועטין. אבל שיצילו רביעית מים מי רגלים של הרבה פעמים אין מכאן הכרע.

וי"א דדוקא בכלי שאינו כליין אבל בכליין לא מהני בטול. והביאו ראייה מדאמרינן לעיל בגמרא⁴¹⁷ כלי שנשפכו ממנו מי רגלים אסור לקרות קרית שמע כנגדו. ואין זאת ראייה אצלי דהתם לאו משום כלי הוא אלא משום שנשאר הכלי מטפח וכדמוכח סופא דההיא ברייתא דתניא ומי רגלים שנשפכו נבלעו מותרין לא נבלעו אסורין רבי יוסי אומר כל שמטפחין, דאלמא משום הטפחה דמי רגלים עצמן הוא דאסיר לקרות כנגד הכלי, אבל אי בטלינהו ברביעית משום כלי עצמו לא מיתסר.

⁴¹⁵ הק"ש פ"ג ה"י. ⁴¹⁶ מכאן עסוה"ד הם דברי הרשב"א בתוספת הערות הרשב"ץ על ראיות הרשב"א. ⁴¹⁷ כ"ה א'. ⁴¹⁸ נדצ"ל: בין לפני המטה, [שאין המטה מפסקת ביניהן. בין לאחר המטה, שהמטה מפסקת ביניהן. בכלהו אינו קורא וא"כ מרחיק מהו ד' אמות. ⁴¹⁹ כ"כ לח"מ בדעתו בהק"ש פ"ג ה"ט. ועיין ד"ח.

הרשב"א ז"ל כתב דאפילו גרסינן ליה הא דאמר מניחן כלי בתוך כלי קאי אתפלין ולא אספר תורה, והכי מסתבר.

אפילו עשרה כלים. וכולם כליין כחד מנא דמו.

[דף כ"ו ע"א]

קומטרא. ארגז של ספרים ובמגלה⁴²⁴ נמי אמרינן קומטרי דספרי, וכן ובגנזי ברומים⁴²⁵ מתרגמינן מחתין בקומטרי, וכן לאשר על המלתחה⁴²⁶ לדעל קומטרא.

ככלי בתוך כלי דמו. דהא גלימא לאו כליין הוא, וה"ה⁴²⁷ דלשאר ספרים נמי סגי כלי בתוך כלי דהא קומטרא [ארגז] של ספרים הוא וקאמר דגלימא עילויה שרי, והאי דנקט תפלין לרבותא נקטיה לומר שאע"פ שיש בו פרשיות של תורה בכלי בתוך כלי סגי.

ונראה לי דכסוי ספרים שלנו חשיב כחד כלי וגלימא עילויה הוי ככלי בתוך כלי, דהא קומטרי דספרים יש בהן משום קדושה כדאיתא במגלה⁴²⁸ ואפילו הכי סגי בגלימא עילויה, ותפלין נמי אי לאו שי"ן של תפלין שכתוב בקציעה אמרינן פ' במה אשה יוצאה⁴²⁹ דחיין במבואות המטונפות אע"ג דמיהדק עלויה כמו שכתבתי למעלה בפרקין⁴³⁰ ומשום הכי הוא דצריך כלי אחר מלבד העור הא בלאו הכי הוי נדון ככלי, וכל שכן לכסוי הלוחות והניירות שמכוסין בהן הספרים שהוא נדון ככלי וגלימא עילויה סגי, כנ"ל⁴³¹.

דרשב"ג היא דאמר מטה חוצצת ומחנה אחר הוא וקא מיבעיא ליה אי הוו תחת המטה אי הוי מחנה אחר אי לא. ומדאיבעיא ליה אליבא דרשב"ג שמע מינה דהכי הלכתא.

וכן נראה ודאי דעת הרי"ף ז"ל שהוא הביא הבריתא מתורצת אליבא דרשב"ג ואלו לא היה דעתו לפסוק כמותו לא היה לו להביאה אלא כצורתה כמו שהיא בגמרא רשב"ג אומר לאחר המטה קורא לפני המטה אינו קורא ובגמרא הוא דמתרצי כמו שהביאה הרי"ף ז"ל, ומשמע דמשום דס"ל הכי כתבה כן⁴²⁰.

וגרסינן בגמרא אמר רבא פשיטא לי פחות משלשה ^{אוצר החכמה} כלבוד דמי עשרה רשותא אחריתי, פי' ובין בזו ובין בזו קורא⁴²¹, משלשה ועד עשרה מאי. ולא אפשרי ומסתברא דלחומרא עבדינן.

וגרסינן בעירובין פ' כל גגות⁴²² צואה בגדולה, פי' בחצר גדולה, אסור לקרות קרית שמע בקטנה, פי' משום דאמרינן התם דדיורי גדולה בקטנה וקטנה תשמיש גדולה וכחד ביתא דמי, צואה בקטנה מותר לקרות ק"ש בגדולה, שאין הגדולה נגדרת אחר הקטנה והרי היא מופלגת ממנה כאלו היתה ברשות אחרת, ונפק מינה דכל שאינו רואה אותה אפילו היא תוך ד' אמות קורא קרית שמע כנגדה.

תניא בית שיש בו ספר תורה או תפלין. יש שאין גורסין בברייתא ספר תורה דהא אמרינן לקמן דלא סגי בכלי בתוך כלי אלא במחיצה עשרה. והרמב"ם ז"ל⁴²³ מקיים את שתיהן. אבל

420 הרי הרי"ף רק העתיק ברייתא בתרייתא כלשונה ולא זכיתי להבין כיצד מוכח מכאן דס"ל כרשב"ג. אם כוונתו דאלא"ה הו"ל להביא דוקא לברייתא קמייתא, תימה במאי עדיפא הא מהא ומדוע לא יביא הרי"ף לברייתא בתרייתא שלשונה מבואר יותר אע"ג דלא ס"ל כרשב"ג. ומדוע כ' הרשב"ף דהרי"ף לא הביאה כצורתה אלא מתורצת. ואם כוונתו בלשון "מתורצת" למ"ש איפוך בתרייתא, גם זה אינו מובן שהרי בגמ' הוכיחו דע"כ צריך להפכה, ולמה יביאה הרי"ף בגירסתה המשובשת כדקס"ד בגמ' ולא יביאה בגירסתה הנכונה שבמסקנא ובמה עדיפא זו מזו, וצע"ג. ואדרבא ההשלמה ורא"ש ורי"ו הוכיחו מהרי"ף דפסק דלא כרשב"ג. 421 עיין רשב"א. 422 צ"ב ב'. 423 פ"ד מהל' תפלין הכ"ד ופ"י מהל' ס"ת ה"ז. 424 כ"ו ב'. 425 יחזקאל כ"ז כ"ד. 426 מ"ב י' כ"ב. 427 קטע זה מהרשב"א. 428 כ"ו ב'. 429 שבת ס"ב א'. 430 כ"ג סע"א. 431 וכ"כ המאירי שספרים המכוסין בעורות התפורין בהם חשיבי ככלי וכ"מ להדעת תורה לאור"ח סי' ר"מ מתשו' ר"י בן הרא"ש שהביא השו"ב בסי' קנ"ד, ודלא כפמ"ג בא"א סי' מ' סק"ב ושט"ו סק"ג שכ' שהכריכה כיון שמחוברת ל"ח כלי והוא כגוף הספר, ולא ראה הראשונים הנ"ל. ואכתי צ"ע בכריכות שלנו שמכסות הספר רק מגבו ומב' צדדיו אבל חודי הדפים מגולין מג' צדדים, אי חשיב כסוי, ומל' הפמ"ג בסי' מ' משמע קצת דל"מ ואף ראית הרשב"ף מתפלין אינה אלא במכוסה מכל צד כתפלין [וכמ"ק לעיל כ"ג א' דמדמי כלי להיקף צמיד פתיל] ואולי הכריכות דמיירי בהו המאירי והרשב"ף היו מכסות הספר מכל צדדיו.

וכתב הראב"ד ז"ל⁴³² ועכשו שנתנה תורה שבעל פה לכתוב משום עת לעשות לה' הפרו תורתך אף ספרי התלמוד כמו כן צריך כיסוי ע"כ.

אמר רבי יהושוע בן לוי וכו'. יש תמהין¹²³⁴⁵⁶⁷ כיון שהביא הרי"ף ז"ל האי מימרא דר' יהושוע בן לוי למה הביא ברייתא דלעיל דבית שיש בו ספר תורה דהא לספר תורה לא סגי כלי בתוך כלי ולתפלין הא קימא לן מניחין בין כר לכסת. ואין זו קושיא, שרצה ללמוד מברייתא זו תקנה אחרת לתפלין⁴³⁴. ולדברי הרמב"ם ז"ל שכתבתי נראה שהוא סובר דספר תורה נמי סגי ליה בכלי בתוך כלי אם אין לו בית אחר⁴³⁵, אלא שאין כן דעת האחרונים ז"ל.

ירושלמי⁴³⁶ לא ישב אדם על גבי ספסל וספר תורה מונח עליו ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר, עד היכן ר' בא בשם רב הונא אמר טפח, רב ירמיה בשם רבי זעירא אמר אפילו כל שהו ע"כ. וגרסינן פ' ואלו מגלחין⁴³⁷ כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאותובי ספר תורה אפורייה, אמר להו רב חסדא מילתא דבחייה לא סבירא ליה אנן נקום ונעביד ליה אנא⁴³⁸ חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה יתיב עליה ספר תורה וכף כדא אארעא ואותיב עליה ספר תורה, אלמא קסבר אסור לישוב במטה שספר תורה מונח עליה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל⁴³⁹. ואע"ג דאמרין בפ' הקומץ רבא⁴⁴⁰ דהא רב הונא פליגא דרבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן אפילו הכי מנקט לחומרא עדיף⁴⁴¹.

פיס' וכמה ירחיק מהן וכו' כנגד בית הכסא. אפילו כמלא עיניו והכי מוכח בגמרא.

אעפ"י שאין בו צואה. שפנו אותה.

אבל חדש לא. אלא קורא כנגדו ברחוק ד' אמות. והזמינו⁴⁴² לבית הכסא לצלויי בתוכו מיבעיא בגמרא ולא איפשיט.

אמר רבא הני בתי כסא דפרסאי. בחפירה היו ופיהם ברחוק מן הגומא והוא בשפוע והרעי מתגלגל ונופל לגומא. וגאון ז"ל⁴⁴³ פירש שהן חפירות וקתדראות על פיהם כעין של ארץ אדום, ויש אחרים שהן על קרקע ואמת המים עוברת שם ושוטף את צואתם, כגון אלו אין קוראין כנגדן, אבל האחרים הן כסתומין וקורין כנגדן. ולפי' זה כל שכן אותן שהן בשפוע כעין אותן שלנו וקורין כנגדן כל שאין בפי הגומא צואה.

גרסינן בפרק יציאות שבת⁴⁴⁴. מקום שבני אדם עומדין לבושיין. מרחצאות שלהן שלשה חדרים היו להן פנימי להזיע ולהשתטף אמצעי שיוצא לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו ויוצא לחיצון וגומר לבישתו ונח שם שעה אחת מיגיעת המרחץ⁴⁴⁵.

שאלת שלום. מפרש לקמן משום דקב"ה איקרי שלום.

ויקרא לו ה' שלום. ויקרא לו גדעון להקב"ה ה' שלום⁴⁴⁶.

ומוכח בפרק כל הצלמים שבבית אמצעי מותר להשיב לשואל אסור או מותר ובלבד שלא יאמר עקר טעמו של דבר, דאמרין התם⁴⁴⁸ לענין מרחץ של אפרודיטי תנא כשיצא לו אמר לו אין משיבין במרחץ. ולכאורה קשיא אמתניתין דקתני אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה, דמשמע דבבית פנימי אמר לו כן ואמאי. ונראה שזהו תירוץ, כל דבר שבפנימי שהוא אסור אפילו בהרהור, כדאמרין לעיל⁴⁴⁹ בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא, אין משיבין בו כלל, אבל באמצעי שבני אדם עומדים מקצתן לבושין ומקצתן ערומים הרהור מותר ולהשיב לדבר אסור או מותר גם כן, דכל שאינו אומר עקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור, ובבית זה

432 בס' בעלי הנפש, שער הפרישה, והובא בב"י סי' ר"מ. 433 ר"י מלוניל. 434 כ"כ תר"י. 435 כ"כ הכ"מ. 436 ה"ה. 437 מו"ק כ"ה א'. 438 כן גי' הרי"ף במו"ק. 439 הל' ס"ת פ"י ה"ו. 440 מנחות ל"ב ב'. 441 עיין כ"מ ונו"כ השו"ע יו"ד רפ"ב ס"ז. 442 והזמינו וכו' - כ"כ הרי"ף עצמו בסוף הסוגיא. 443 רה"ג שהובא בתר"י. 444 שבת י' א'. 445 כן פרש"י בשבת. 446 כן פרש"י בשבת. 447 כל הקטע מהר"ז לע"ז בתוספת הסבר. 448 ע"ז מ"ד ב'. 449 כ"ד ב'.